

Berit Bårdstu

Masteroppgave i fag og yrkesdidaktikk 2015

EDU 3920

En kvalitativ studie av jenters yrkesfaglige valg
i videregående skole

Hvilke tanker og refleksjoner gjør jenter om sitt utradisjonelle yrkesvalg i den videregående skole?

Fakultet for samfunnsvitenskap
og teknologiledelse
Program for lærerutdanning

Forord

Jeg er veldig takknemlig for at jeg fikk skrive masteroppgave om et, for meg, kjent tema: Jenter i grensesprengende yrkesfaglige utdanningsvalg på videregående skole. Som masterstudent har jeg fått fordype meg i mitt interessefelt, som er kjønns skillet i yrkesfagutdanningen.

Min læringskurve om temaet og om å skrive en masteroppgave har vært bratt – fra banemontør og oppsynsmann til yrkesfaglærer og videre til masterkandidat på 7 år.

En stor takk til mine dyktige og kloke veiledere ved NTNU, program for lærerutdanning: førsteamanuensis Kerstin Agneta Knutas og førstelektor Kari Henriette Hansen. Tusen takk for deres sterke oppfordring om å sette denne masteroppgaven i et kvinneperspektiv med frigjøringsfeministisk tankegang.

Mine informanters respons på undersøkelsen har vært til uvurderlig hjelp. En stor takk til dem og til «*Kvinner i utradisjonelle yrker, Trondheim*» (KIUY) og deres representant, elektriker Liv Beate Eidem.

En takk til mine foregangskvinner- og menn blant dem som har forsket på kjønn i videregående skole og ellers i samfunnet. Spesielt til Ellen Møller og Inger Vagle som våren 2015 kom med Ph.d.- avhandlingen der det står: «*Denne Ph.d. - avhandlingens sentrale omdreiningspunkt er en forlengelse av Kanters argumentasjon om muligheter for strukturelle endringer, relativt antall og kjønnsbalanse og myndiggjøring for jenter som en minoritet*» (Møller & Vagle, s. 19). Dette førte til at mitt master-perspektiv ble klarere.

En takk til mine medstudenter, en makeløs gjeng som både gir støtte, men også krever støtte, spesielt til Grete Buch Bårdstu (snart lektor).

Og til sist og ikke minst må jeg rette en takk til min mann som ordner med teknologiske duppeditter og mine 3 jenter som stod midt oppi alt og heiet på mamma.

Tusen takk til mine gode venninner i Longyearbyen, Vigdis Folde og Tone Hertzberg, for husrom og språkvask i både høstlige og vårlige drag over Sarkofagen.

Nå kommer våren og rallarblodet bruser og jeg klar for å kjenne på kreosotlukten fra jernbanesvillene, høre skinnegangens sang og få himmelen som tak.

Berit Bårdstu
Trondheim 20.5.2015

Sammendrag norsk

Likestilling skal være en naturlig del av et demokratisk samfunn, men fortsatt er det store kjønnsforskjeller ved yrkesvalg, og rett og slett det å bli hørt og respektert som menneske og borger. Styringsdokumentene viser klar vilje til likestilling i yrkeslivet, men forandringen skjer langsomt og er nærmest usynlig innenfor det yrkesfaglige området i videregående skole.

Denne masteroppgaven handler om de moderne jentene som er på vei inn i det yrkesfaglige utdanningsfeltet. Problemstillingen er: Hvilke tanker og refleksjoner har jenter om sitt grensesprengende yrkesvalg i den videregående skole?

Dette klargjøres gjennom 3 forskningsspørsmål:

- Hva er det som gjør at informantene søker til utradisjonelle yrkesvalg og med det bryter med kjønnsrollemønstret i samfunnet?
- Hvilke erfaringer og refleksjoner har informantene gjort gjennom skolegang og yrkesvalg?
- Hvilke oppfatninger har informantene av egen identitet?

Jeg valgte en kvalitativ metode med dybdeintervju med forskjellige forskningsdesign: Semistrukturert intervju og livshistorieintervju, samt brev. Ti jenter har svart på undersøkelsen, av totalt 120 som går i yrkesfagene bygg og anleggsteknikk, teknikk og industriell produksjon og elektro i Sør-Trøndelag fylkeskommune.

Resultatet fra empirien viser at mine informanter beskriver seg selv som bestemte, sta, viljesterke og de lar seg avfeie på noe vis. Samtidig er de sårbare for negativ oppmerksomhet, rett og slett fordi de skiller seg ut. De ønsker seg den samme adgang til yrkesfaglig utdanning som gutter. Men samtidig møter de motstand og gammeldagse holdninger, spesielt blant venner og lærere. Min studie viser også at disse jentene ikke en homogen gruppe, selv om de har noen felles erfaringer med å tilhøre et synlig mindretall i et mannsdominert miljø.

Jeg håper denne masteroppgaven og annen forskning kan få konsekvenser for yrkesdidaktikken og yrkespedagogikken i den videregående skolen når det gjelder utfordringer med en «merket minoritet» som jenter i gutteklasser kan kalles.

Abstract

Equality should be a natural part of a democratic sociality, but there are still big differences related to sex concerning choice of career, and simply to be heard as a human being and citizen. Policy documents show clear will to equality in careers, but changes happen very slowly and seem almost invisible in vocational classes in high school.

This master thesis is about girls that choose a career in this vocational field of education. The research question are: What thoughts and reflections to girls have about their untraditional choice in education? I will show this in three research questions:

Why do my informers have their untraditional choices, and in that way break the gender roles in sociality?

What experiences and reflections have informers done through classes and choice of careers?

What perception to my informers have of their own identity?

I selected a qualitative method with in-depth interviews, and three different research designs: Semistructured interviews, interviews of life history and letters. Ten girls have responded on my request, of a total of 120 that now study in vocational classes in building technology, technic, industry and electro in Sør Trøndelag fylkeskommune.

Results from my studies shows that my informers describe themselves as determined, stubborn, strong-willed and they won't let themselves be ignored in any way. But a they are also vulnerable to negative attention, simply because they are choosing their own way. They only wish same access to vocational career as boys. Simultaneously, they meet resistance and old fashioned attitudes, especially from friends and teachers. My study also shows that these girls are not a homogeneous group, even if they have common experiences in being a visible minority in a male dominated environment.

I wish this master thesis and other research will have consequences for profession education policy and profession sped in higher school concerning challenges with a “marked minority”, as we can call girls in male dominated classes

Forord

Norsk sammendrag

Abstract

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	9
1.1 Min forforståelse og min erfaring.....	9
1.2 Styringssystemdokumenter.....	10
1.2.1 Den nordiske modellen.....	13
1.3 Senmodernitet og identitet.....	14
1.3.1 Jenter og kjønntypiske «guttefag» i VGS	14
1.4 Problemstilling.....	17
1.5 Masteroppgavens oppbygning.....	18
2. Teori.....	19
2.1 Forskningsspørsmål 1	20
2.2 Forskningsspørsmål 2	22
2.3 Forskningsspørsmål 3	23
2.3.1 Det symbolske terreng.....	25
2.3.2 Merket minoritet.....	26
2.4 Forskning på yrkesutdanning og kjønn	27
2.5 Oppsummering teori.....	31
3. Metode	33
3.1 Hvordan finne den beste metoden og design	33
3.2 Narrativ struktur og hermeneutisk analyse.....	34
3.3 Innhenting av materiale	35
3.3.1 Informantene	38
3.3.2 Intervjuguide	40
3.4 Tilnærming til analyse og drøfting	40

3.5	Etikken og personvern	41
3.7	Pålitelighet og troverdighet	42
4.	Empiri.....	45
4.1	Resultater undersøkelsene	46
4.1.1	Identitet.....	46
4.1.2	Senmodernitet og feminisme.....	49
4.1.3	Makt og kjønn	51
4.1.4	Oppsummering empiri.....	57
5.	Analyse	59
5.1	Analyse av identitet	59
5.1.1	Identitet og kjønn	59
5.2.1	Yrkesidentitet	61
5.3	Analyse av senmodernitet og feminisme.....	63
5.3.1	Moderne jenter	63
5.4	Analyse av makt og kjønn	64
5.4.1	En merket minoritet og selvlysende jenter	64
5.4.2	Relasjon lærer og elev	66
4.3	Oppsummering analyse	67
7.	Avslutning	71
8.	Referanser	73
9.	Vedlegg	76

1. Innledning

1.1 *Min forforståelse og min erfaring*

Jeg vokste opp på et lite småbruk på fjellet, der jeg ble tidlig vant til fysisk arbeid og problemløsninger blant annet innenfor mekanikk. Dette var sist på 70 - tallet og et drag av kvinnefrigjøring og likestilling feide over landet. Det var for meg ikke noe alternativ å gå på gymnaset, kjole og drakt eller husstell som var valgene mine venninner tok på videregående. Jeg kunne ha valgt snekkerlinja, min far var både småbruker og snekker, men det gjorde jeg ikke. Muligens kom mine opposisjonstanker inn og jeg skulle vel ikke bli som han! Så jeg valgte grunnkurs i maskin og mekanikk på Røros videregående skole. Året etter ble det mekanikk Vkl på samme skole, og det påfølgende året rørlegger-linja på Brundalen videregående skole i Trondheim. Da var jeg klar til å komme ut i arbeidslivet som rørleggerlærling.

For alle (guttene) i klassen gikk det relativt raskt å få lærlingeplass sommeren 1980, men dessverre var det ingen lærlingeplass for meg. Jeg innklaget et avslag på rørleggerlærlingeplass til Likestillingsombudet høsten 1980. Det var to gutter som hadde fått lærlingeplassen også jeg hadde søkt på, og de fikk jobben med et annet yrkesfag enn rørlegger. Dessverre fikk jeg ikke medhold hos Likestillingsombudet og deretter klaget jeg vedtaket inn til «Klagenemnda for likestilling». Der fikk jeg bekreftet at likestillingsloven var brutt i mitt tilfelle. Jeg var 19 år og hadde ingen ressurser til å gå til rettssak. Men min oppvåkning ble meget forsterket, både politisk og feministisk, og jeg har siden da interessert meg for temaet kjønn og jenters muligheter ved yrkesvalg.

I 2000 ga Norsk Jernbaneforbund ut boka «*Kvinner på skinner*», der jeg var prosjektleder. I denne boka er noen av jernbanekvinnene fra sist på 1800-tallet og frem til 2000 belyst og portrettert. Størstedelen av de portretterte er jenter som startet sin yrkesvei på jernbanen på 70 - tallet, sånn som meg (Jenssen, 2000).

Noen sterke og entydige demarkasjonslinjer som kjennetegner alle yrkesutdanninger på Vg1 er at 40 % av elevene i den videregående skolen i Norge går i klasser med skjev kjønnsfordeling¹. Det er i fagene bygg- og anleggsteknikk (BA), elektro (EL) og teknikk og

¹ Ved Vg1 i fagene bygg- og anleggsteknikk (BA) er det 5,3 %, det vil si 179 jenter som velger, på teknikk og industrielle produksjon (TIP) 13,8 % - 975 jenter og på elektro (EL) er det 6,3 % - 408 jenter og det er lavest i mitt utdanningsområde bygg- og anleggsteknikk i Sør-Trøndelag fylkeskommune. I dag er det ca. 3500 jenter i Norge som velger (gutt) kjønnsstypiske yrkesfag i det videregående utdanningsløpet. (Lastet ned 22.10.14. (<http://www.udir.no/Tilstand/Analyser-og-statistikk/vgo/Sokere-inntak-og-formidling1/Sokertall-2014-2015/>),)

industrielle produksjon (TIP). Denne kjønnssegregeringen i fagene starter tidlig i grunnskolen og blir svært fremtredende når elevene skal velger yrkesfag etter ungdomsskolen.

Jeg har gått på videregående skole, vært banemontør i NSB og Jernbaneverket, gått på høyskole og gått i enkjønnede klasser og jobbet på enkjønnede arbeidsplasser siden jeg var 16 år. Min virkelighet har vært å være den eneste jenta sammen med guttene, den selvlýsende jenta blant bare menn på arbeidsplassen. Vært den ungjenta som har funnet sin plass i det maskuline hierarkiet, og som skulle vise at jenter også kan utføre «typisk mannsarbeid». Vært den sårbare jenta som ikke har gitt seg når ensomheten har seget over meg og jeg ikke har forstått mannfolkulturen. Og i tillegg ikke hatt noen å snakke med. Det er mye som kan oppleves på en arbeidsdag. Jeg har vært «en av gutta i pukken».

Dette er en virkelighet jeg har levd med i snart 40 år som jeg tror har formet min identitet til det mennesket jeg er i dag. Jeg vil gjøre en studie som belyser hvordan jenter i dag reflekterer over sine valg og hvordan de oppfatter seg sjøl i et skolemiljø med maskulin kontekst. Min personlige erfaring sammen med min forforståelse og teoretiske kunnskap bidrar til at jeg har gått inn i denne oppgaven med stor glød.

En betydelig del av kjønnsidentiteten formes i ungdomstida og det er i denne fasen yrkenes kjønnete karakteristikk er med på å påvirke hvordan ungdommen velger.

Denne masteroppgaven, innen yrkespedagogikk/yrkesdidaktikk, vil tar for seg jenters yrkesvalg og årsaken til jenters yrkesvalg i et kjønnsperspektiv. Hovedsakelig har min teoretiske tilnærming en kvinneteoretisk vinkling. Jeg håper og tror at denne masteroppgaven vil bidra med kunnskap og større forståelse for hvilke karaktertrekk denne yrkessegregeringen har for yrke- og fagutdanningen i Norge, for jenters identitet og selvbilde, og for likestilling og demokrati i det norske samfunnet.

Her vil jeg etablere og belyse faglig kunnskap om jenters yrkesvalg, de som tar utradisjonelle yrkesfag i den videregående skolen i dag, i de såkalte guttefagene bygg- og anlegg (BA), elektrofag (EL) og teknologi og industriell produksjon.

1.2 Styringssystemdokumenter

Det er opplæringsloven og likestillingsloven som skal styre samfunnet på riktig vei i forhold til demokrati, likeverd og likestilling innen kjønn og yrkesvalg.

På yrkesfag i videregående skole er det den samme kjønnssegregeringen som i resten av samfunnet. 40 % av alle elever på videregående skole går innenfor yrkesfaglige

studieretningene der det største kjønnssegregering er i fagene design og håndverk (DH), helse og omsorg (HO), teknologi og industriell produksjon (TIP), bygg- og anlegg (BA) og elektrofagene (EL). Dette er fag med under 20 % av «det andre kjønn». Mjelde (1999) betegner disse fagene som enkjønnede yrkesfag, der over 80% er av samme kjønn.

Historisk startet kvinners skolegang i 1889 da landsskoleloven ble vedtatt. Den innebar at det ble 5 års folkeskole for alle samfunnslag og begge kjønn (NOU 1995: 18). I 1936 ble den forlenget til 7 år. Min mor og mine tanter gikk 7-årig obligatorisk skole. Noen få hadde i tillegg et år på handels - eller husstellskole.

I 1969 ble det vedtatt en ny grunnskoleskolelov med 9-årig grunnskole for alle. Der gikk jeg og mine barns tanter, som ble født mellom 1950 og 1970. Nesten alle gikk videre på gymnaset eller yrkesskolen og senere tok de høgskole- eller universitetsutdannelse. Dette bekreftes i Nielsen og Rudbergs bok, *Moderne jenter – tre generasjoner på vei* (2006). Deres funn er at 1 av 22 oldemødre gjennomførte høyere utdanning, 4 av 22 mormødre, 15 av 22 mødre og 20 av 22 døtre. De skriver at jenters identitet endres fra generasjon til generasjon og følger samfunnsstruktur og tidsepoker som ellers i samfunnet. Nielsen & Rudberg (2006) beskriver dagens jenter som moderne jenter.

1999 kom «Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa» kalt opplæringsloven, med rett til 3 års videregående opplæring etter endt grunnskole (NOU 1995: 18). Mine døtre og nieser går og har gått dette utdanningsløpet. I Opplæringsloven § 1-1 står det «*Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfold og vise respekt for den enskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte*» (lovdata.no kopi 6.4.15).

I 1978 ble likestillingsloven vedtatt i Stortinget. Formålet med loven var at begge kjønn skulle få like muligheter i samfunnsliv, hjem og arbeid. I lovens §1 står det «*Lovens formål er å fremme likestilling uavhengig av kjønn. Likestilling innebærer: a) likeverd, b) like muligheter og rettigheter, c) tilgjengelighet og d) tilrettelegging*». Til slutt i § 1 står det at loven tar særlig sikte på å bedre kvinners stilling (lovdata.no, lastet ned 29.2.2015).

Med likestillingsloven ble det på 70- tallet innført kjønnskvoltering ved videregående skoler og høgskoler, samt universitet der kvinner var underrepresentert. På samme tid var det mangel på arbeidskraft, og kvinnene var ønsket inn i de mannsdominerte arbeideryrkene (Aga,1977).

På 70-tallet var det til dels mange kvinner og jenter som trådte inn i de mannsdominerte fag, yrkesutdanninger og arbeidsplasser. Deriblant jeg og to søskenbarn, Gunn Mari som telemontør, Wenche som bygg ingeniørstudent og jeg som skoleelev på maskin og mekanikk.

I et demokrati er de mellommenneskelige relasjonene viktige for at de demokratiske prosessene skal fungere. I henhold til de offisielle styringsdokumentene i Norge er likestilling i samfunnslivet sterkt ønsket (Meld.St.44, 2012;Nielsen, 2006). Ett av tiltakene er at samfunnet og skolen skal arbeide for å utjevne kjønnssegregasjonen innenfor fag- og yrkesutdanningen. Men statistikken viser at det ikke har skjedd store forandringer i antall jenter som velger utradisjonelt de siste 20 årene (Møller & Vagle, 2013). Etter 40 år med gode intensjoner, har samfunnet liten erfaring med kvinner i utradisjonelle fag og yrker viser Bulands studie, *Skolens rådgiving – på vei mot fremtia*. (Buland, 2010) viser at det er noen få yrkesfaglærere og forskere, samt noen byråkrater med en modernistisk tankegang hevder om løfter dette temaet opp og han etterlyser aksjon fra samfunnet for å få større fokus på jenter og yrkesvalg.

I den generelle del av læreplanen er det tydelige intensjoner om hvordan den allmenne dannelsen bør være i forhold til begreper som demokrati, kjønnsrollemønster og likestilling. Under kapitlet om *Det allmenndannende mennesket* står følgende:

Det er en sentral opplysningstanke at slike referanserammer for forståelse og fortolkning må være felles for folket - må være en del av den allmenne dannelse - om det ikke skal skapes forskjeller i kompetanse som kan slå over både i udemokratisk manipulasjon og i sosiale ulikheter.

Det er derfor viktig at disse referanserammer og den nye teknologiske kunnskap deles av alle grupper, slik at det ikke skapes store forskjeller i forutsetninger for deltakelse. Og det er viktig at formidlingen skjer slik at den ikke befester tradisjonelle kjønnskillinger, der jenter oppdras til at «kvinner ikke forstår» naturvitenskap og teknikk (udir.no/læreplan/generell del, forståelse i et spesialisert samfunn, s. 14).

Under kapitlet om kristne og humanistiske verdier er begrepene likestilling og likeverd nevnt.

Oppfostringen skal bygge på det syn at mennesker er likeverdige og menneskeverdet er ukrenkelig. Den skal befeste troen på at alle er unike: enhver kan komme videre i sin egen vokster, og individuell egenart gjør samfunnet rikt og mangfoldig. Oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser. Den skal vise kunnskap som en skapende og omformende kraft, både til personlig utvikling og humane samkvems former (Det meningssøkende mennesket s.3).

I tillegg til den generelle del av læreplanen er «*Læringsplakaten*», tuftet på opplæringsloven, retningsgivende for skoleeier og skal i «*prinsipp medvirke til å klargjøre at det er skoleigaren som har ansvaret for at opplæringa er i samsvar med lov og forskrift, i tråd med menneskerettane og tilpassa lokale og individuelle føresetnader og behov*» (Læringsplakaten, 2012, s 1). Den viser tydelig hvilken retning samfunnet ønsker at elevene skal gå – med personlig utvikling og styrking av egen identitet og evne til demokratiforståelse og demokratisk deltakelse, og å kunne foreta bevisste verdivalg i valg av utdanning og fremtidig arbeid.

Læringsplakaten er blant annet tuftet på *opplæringsloven* kap. 9a er det står:

«*Alle elevar i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring*». I *Læringsplakaten* er dette rettet spesielt mot de enkelte læreres kompetanse til å fremstå som tydelige ledere og som forbilder for barn og unge, og sikre at det fysiske og psykososiale arbeids- og læringsmiljøet fremmer helse, trivsel og læring.

1.2.1 Den nordiske modellen

Den norske velferdsstatens rygggrad ser demokrati og utdanning. Det er en klar kopling mellom inkludering, likeverd og demokrati og fremveksten av den nordiske utdanningsmodellen (Telhaug, Mediås, Aasen 2006). Skolemodellen i Norge er det enhetlige, offentlige utdanningssystemet som gjelder alle uansett sosial klasse, geografisk tilhørighet, evner eller anlegg (Volckmar, 2010). Med den nordiske modellen i utdanning forventes det at skolen skal bidra med demokratiforståelse og ta et sosialt ansvar.

Inspirert av John Dewey, er utdanningenes funksjoner å bidra til demokratibygging hvor demokratiske idealet tilsier deltagelse, medvirkning og innflytelse i utdanningsprosessene. Og det sosiale fellesskapet skjer ved at felles interesse deles og at dette anerkjennes gjennom en åpen og fri kommunikasjon mellom individene (Dewey, 2005). Utdanningen skaper et sosialt fellesskap hvor man gjennom tillit, anerkjennelse og felles interesser arbeider sammen mot et felles mål.

1.3 Senmodernitet og identitet

Gustav Karlsen skriver at forskning må være kontekstuell og at den må være knyttet opp mot en historisk prosess (Karlsen, 2006). Og dagens historiske prosess defineres som et postmodernistisk samfunn eller senmodernitet som (Giddens.1996). Han knytter begrepet modernitet mot den industrialiserte verden og kapitalismen som samfunnsstruktur. Nå er det senmodernitetens tidsalder som former samfunnet. Han sier at samfunnet under senmodernitet har løftet seg opp på et globalisert nivå der selvutvikling og sosiale systemer er mer eller mindre universelle og han refererer spesielt til den elektroniske tidsalder der sosial organisering av tid, sted og rom er adskilt som referanser (s.28). Han sier:

Reorganisering af tid og rum, udlejringsmekanismer og modernitetets refleksivitet forudsætter alle nogle universaliserende egenskaber, som kan forklare det moderne samfunds ekspansionistiske, gnistrende karakter, når det støder sammen med traditionelt etablerede praksiser. (Giddens og Jørgensen, 1996, s. 33).

Her beskriver Giddens og Jørgensen noe av kjernen i min oppgave: når samfunnets «gnistrende karakter», jenter i utradisjonelle yrker, støter sammen med de «tradisjonelle etablerte praksiser» i skolen, klassen og i sin individuelle identitet.

Identitetsskapingen og begrepet identitet og kjønnsidentitet må sees i en lang historisk prosess. Kvinners tilstedeværelse i samfunnet og familien har gjennomgått meget radikale og omstendelige forandringer i de siste 200 år (Solem, 2007). Kjønn og kjønnets betydning i samfunnet er i konstant forandring. Og årsaker til kvinner og menns yrkesvalg kan ikke belyses uten å diskutere familiestrukturer og samfunnets utdanningspolitikk i et historisk lys og (Solem, 2007).

Kjønnsperspektivet er mitt overordnede hovedperspektiv, og jeg vil vise hvordan kvinners identitet er knyttet opp mot hvilke samfunnsforhold menn og kvinner lever under og hvordan identiteten skapes i praksisfellesskapet (Wenger og Nake, 2004)

1.3.1 Jenter og kjønnstypiske «guttefag» i VGS

Sjøl om vi lever i et demokrati her i Norge, er det alltid makt og motmakt i samfunnet. For mange kan det være en kamp for demokratiske rettigheter. Selv om likestilling skal være en del at et demokratisk samfunn, må likevel noen slåss hver dag for å bli hørt og for å få berettiget rettferdighet til sin eksistens (Berggren, 2001). Styringsdokumentene viser klar vilje

til likestilling i yrkeslivet, men forandringen skjer langsomt og usynlig innenfor det yrkesfaglige området (Meld.St.44, 2012).

Fagutdanning og kjønn er tidligere belyst innen yrkespedagogikk og didaktisk forskning og også innen kjønnsforskning.

Sosialantropolog Jorun Solheim har gjennom sine studier vist i boka, *Kjønn og modernitet*, hvordan kjønn, yrker og samfunn har utviklet seg i det moderne arbeidslivet. Dets kjønnsstrukturer er derfor bare ett aspekt ved de generelle og overgripende kjønnskillene som utvikler seg gjennom modernitetens historie. Hun presenterer en kultur-antropologisk analyse av modernitetens kjønnede anatomi – hvor motsetningene mellom arbeid og kvinnelighet danner et grunnleggende tema. Og at kjønn er mer enn kjønn og kan betegnes som et kulturelt kategoriseringsprinsipp med vidtrekkende samfunnsmessige implikasjoner

Det som først og fremst er blitt tydeligere gjennom disse studiene er hvor variert og mangfoldig den kjønnsmessige arbeidsdelingen har vært i det før industrialiserte europeiske samfunn – ikke bare når det gjelder ulike tidsepoker, regioner, klasser og befolkningslag, men også i forhold til ulike fag og yrkestradisjoner (Solheim, 2007).

Og hun viser til samfunn der kvinner var håndverkere og hadde en helt annen yrkesstatus enn den vi kjenner til i vår modernitet. F.eks. i Norge før den industrielle tid der kvinner fikk eneansvaret for gård og dyr når mannen var på fiske eller gruvearbeid, eller «craftwomen» i England på 1700-tallet der enkene tok over sine avdøde menns arbeid. Det samme eksisterte i Norge, enke-regelen (Solheim, 2007). Fra min egen fjellbygd, Ålen, ble kvinnenens innsats i landbruket, så sent som på 1950-tallet, beregnet at 37 % av totalt antall årsverk. Mannen var på annet arbeid i skogbruket eller gruvedrift, gjerne som langveis pendler til Svalbard eller Syd- Georgia (Tretvik, 1989).

Liv Mjelde, professor ved Høgskolen i Akershus, har siden 70-tallet interessert seg for og forsket på yrkesopplæring og kjønnstradisjoner. I notat nr. 14 (1999) ser hun på utviklingen av det manuelle og tjenesteytende arbeidsmarkedet som relaterer til de yrkesfaglige studieretningene i det videregående skoleverket (Mjelde, 1999). I notatet ses det blant annet på hvordan utdanningen har utviklet seg fra utdanning til de få, til utdanning for alle, samt kjønnstradisjonene i de yrkesfaglige studieretningene. Hun skriver:

I utviklingen av de yrkesfaglige studieretningene i det videregående skoleverket etter den andre verdenskrig har vi tradisjonelt funnet en kjønnsrolledeleling som har korrespondert med

kjønnsrollemønstret på det manuelle arbeidsmarkedet og i synet på kvinnens plass i familiesfæren. Den sosiale organiseringen av maskulinitet og feminitet har sin særegne form og er spesielt iøynefallende i de yrkesfaglige studieretningene. Den framstår som en del av «den naturlige orden» for å bruke et uttrykk fra Antonio Gramsci (Mjelde, 1999).

Her trekker Mjelde frem motsetningene mellom kjønnsidentitet og yrkesidentitet, og hvordan dette påvirker de yrkesfaglige valgene i den videregående skole.

Allerede i 1979 ble kvinner i mannsarbeid, beskrevet som et fenomen i et foredrag, *Om kvinner i tradisjonelt mannsarbeid*, Synnøve Aga, (1979). Det var flere grunner til at kvinner gikk ut i de manntypiske arbeidsplassene på 70-tallet og var synlige. De to hovedgrunnene er at det var stort behov for arbeidskraft i industrien, og at det var starten på kvinnefrigjøringen og likestillingskampen i Norge. Kvinners rett til arbeid og sjølstendighet var en viktig faktor.

Å velge utradisjonelle yrker, i forhold til sitt kjønn, er fortsatt kontroversielt og uvanlig innenfor yrkesfag. De gamle håndverkyrkene innenfor bygge- og anleggs-bransjen har en lang tradisjon som er både sosialt, kulturelt og rasjonelt forankret i mange århundrers hevd som mannsdominerte yrker (Christiansen, 1996). Det ikke mange år siden at den første kvinnelige lærlingen innenfor signalfag i Jernbaneverket, ble ansatt. Jeg kommer selv fra et yrke med svært sterke tradisjoner som en mannfolkarbeidsplass, både i ordbruk og i sosial praksis (Jenssen, 2000). Noen ganger bruker jeg begrepet grensesprengende yrkesvalg, fordi jeg tror mange kvinner og menn i utradisjonelle yrker kan identifisere seg med dette begrepet. Særlig etter erfaringer man får seg etter å ha vært den eneste eller ei/en av de få av samme kjønn på arbeidsplassen.

I boka «Å gjøre en erfaring» (Dewey, 2008) settes en erfaringen som et svar på en prosess. Og selve prosessen er essensiell for å oppnå erfaringen. Han sier prosesser fører til en serie sammenhengende handlinger eller hendelser som gis forståelse mellom handling, erfaring konsekvens, helhet og resultat. Jeg ser utviklingen av kjønnstradisjoner i senmoderniteten som en prosess, som ennå ikke er fullendt. Samfunnets erfaringer med begge kjønn i det yrkesfaglige utdanningsfeltet har ennå ikke kommet samfunnet til gode.

1.4 Problemstilling

Vi lever i et samfunn preget av senmodernitet der likestilling og demokrati er sentrale begrep. Men fortsatt lever vi med meget tradisjonelle kjønnsroller, spesielt når det gjelder yrkesfagutdanning.

Jeg har gått på skole og jobbet som minoritet i yrkesfagene siden 1977, og i løpet av årene er det blitt generelt flere kvinner i yrkeslivet². Det er også blitt flere kvinner i de mannsdominerte yrkene, men fortsatt er det et sterkt kjønnssegregert yrkesliv.

I de siste 30 årene har kvinneandelen i norsk yrkesliv eksplodert, og mange kvinner har gått ut i de nye jobbene som er skapt. De aller fleste har startet i tjenestesektoren (Solheim, 2007).

Denne oppgaven vil synliggjøre denne spesielle konteksten mellom identitet og kjønnsroller, og hvordan dette er spunnet sammen innenfor fag – og yrkesutdanning. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet er stadig i reproduksjon. Det kaller Kvande og Rasmussen (1993) en gordisk knute, det er en gordisk knute er en knute som er vanskelige å løse, men ikke umulig, den kan løses med en besluttsom og radikal handling. Og denne knuten er fortsatt uløst i det yrkesfaglige kjønnspektivet. De hevder at betydningen av kjønn må nøytraliseres for å bli akseptert som kvinne på mannsdominerte arbeidsplasser, og først da åpnes den gordiske knuten (Kvande & Rasmussen, 1993).

Jeg har valgt en kvalitativ forskningsmetode for innhenting av datamateriale for denne studien, med tre forskjellige designer: Tre semistrukturerte intervjuer og tre livshistorieintervjuer samt brev fra 7 informanter. Mine informanter er jenter i Vg1 og Vg2 på yrkesfaglig studieretning for bygg- og anleggsteknikk, elektro og teknikk og industriell produksjon.

Målet er en bedre forståelse av og innsikt i informantenes tanker og valg. Jeg vil også se på hvordan samfunnet kan dra nytte av disse funnene for å minske kjønnsforskjellene i yrkesutdanning.

² I de siste 30 år har kvinners sysselsetting eller arbeidssøkende økt fra litt over 50 % i 1983 og til 69 % i 2012. Og her regnes yrkesaktive kvinner i alderen 15 -74 år (Meld.St.44, 2012). Dette skyldes blant annet en sterk oljeøkonomi, veksten i offentlig sektor, kvinners bevisste valg og det offentlige ønsket om større likestilling i mellom kjønnene (Mjelde, 1999). I den perioden ble opplæring - og yrkesfagutdanningen fornyet fra «husstell og fabrikk til olje og omsorg» som Mjelde (1999) beskriver det.

Min problemstilling er:

Hvilke tanker og refleksjoner gjør jenter om sitt utradisjonelle yrkesvalg i videregående skole?

Mine forskningsspørsmål har vært:

- Hvilke oppfatninger har informantene har av egen identitet?
- Hva er det som gjør at informantene søker seg til utradisjonelle yrkesvalg og derved bryter kjønnsrollemønstret i samfunnet?
- Hvilke erfaringer og refleksjoner har informantene gjort seg, gjennom skolegang og yrkesvalg?

Jeg håper og tror at denne masteroppgaven vil bidra med kunnskap og innsikt i en realitet som ikke er så kjent gjennom forskning og i samfunnslivet generelt i Norge i dag.

1.5 Masteroppgavens oppbygning

Jeg bygger opp denne masteroppgaven i 7 kapitler. I innledningen viser jeg mitt valgte tema, teori, forskning, informanter og problemstilling. I kapittel 2 vil jeg omtale mitt teoretiske utgangspunkt innen yrkespedagogikk, kjønnteorier i skolen og tidligere forskning innenfor feltet. I kapittel 3 vil forståelsen for utgangspunktet og teoretiske perspektiv i oppgaven tre tydeligere frem. Forskningsmetode og design kommer i kapittel 4. Her gir jeg begrunnelsene for metoden og de valgene jeg har foretatt for undersøkelsen, og de etiske rammene for den. I kapittel 5 har jeg analysert de empiriske resultatene for min undersøkelse, satt opp mot forskningsspørsmål og strategier jeg har brukt for å komme i posisjon til mitt forskningsmateriale. Kapittel 6 er drøfting fra funn opp mot teoriene jeg har brukt. Og til slutt i kapittel 7 har jeg avslutning og konklusjon som knytter temaet opp mot veien videre.

2. Teori

Mitt overordnede blikk i denne masteroppgaven er rette inn mot velferdsstaten og demokratiet som samfunnsnorm, og forskning innenfor det feministiske forskingsfeltet. I dette kapitlet trekker jeg frem teorier om hvordan identitet skapes i senmodernitetens tidsalder med et blikk på kjønn og yrke. Her trekkes diskusjon om maktrelasjoner innenfor organisasjoner der det er en minoritet, i dette tilfelle kvinner/jenter, og hvordan denne maktutøvelsen markeres gjennom språk, holdninger og uttrykk. I tillegg presenteres forskning og andre publikasjoner innen yrkesutdanning og kjønn i Norge.

Giddens (1996) sier vi lever i et mer radikalt og universalisert stadium av moderniteten. Samfunnet og dets institusjoner gjennomgår store forandringer. I tidligere tider var yrkesvalg i sterkere grad motivert av familietradisjoner eller rasjonelle valg som lønn og sikker jobb. I dag er ungdom betydelig mer motivert av selvrealisering. Her er spørsmålet hva **selvet** har trang og muligheter til? Hvordan skal **jeg** leve i dag? Hva skal **jeg** ha på meg og hva skal **jeg** spise? Eller hvilke venner skal **jeg** være sammen med? Giddens (1996) beskriver dette som «*selvets refleksive prosjekt*». Selvets refleksive prosjekt hører sammen med viljens autonomi innenfor det moderne samfunnet. Viljens autonomi (Dale, 2003) kan illustreres gjennom tre hovedpunkter:

Punkt 1 er å tenke selvstendig, som er at man tenker fordomsfritt og får en kulturell kompetanse.

Punkt 2 er å tenke universelt, som viser til en evne å se det man sier og gjør fra en annens plass i sosial integrasjon.

Punkt 3 er å tenke konsistent og konsekvent og uten selvmotsigelse. Og at en opptrer enhetlig i sine ytringer og handlinger og det oppnås en personlig sosialisert identitet.

Nielsen og Rudberg følger dette opp: «*Hvert individ må skape sin egen biografi, stake ut sin egen kurs på et omskiftelig hav under hensyntaken til andres rett til å gjøre det samme*» (Nielsen & Rudberg, 2006, s.17). Her vises at mennesket har større evne til å orientere seg og har en kontinuerlig selvrefleksjon, mer fleksibilitet og større omstillingsevne, enn tidligere tider.

2.1 Forskningsspørsmål 1

Hvilke oppfatninger har informantene av egen identitet?

Identiteten skapes like mye fra det kollektive som det individuelle, sier Wegner (2004) og han mener at kollektiv identitet ikke kan adskilles fra praksisfellesskapet. Praksisfellesskapet og identiteten definerer vår evne eller vår manglende evne, til å høre til i et samfunn. Kollektiv identitet beskriver hvilken sosial tilhørighet jeg-et har til en gruppe eller hvordan andre oppfatter andres tilhørighet til en gruppe menneskers fellesskap (Wegner,04).

Identitet skapes i samspill med andre i tillegg til den snevre individuelle identifikasjonen, gjennom en historisk kontekst. Mennesket sosialiseres gjennom oppdragelse i familien og i andre kollektiver som refererer til vårt språk og vår praksis, dette avspeiler vår sosiale relasjon og farges av den eksisterende samfunnskulturen. Og Nielsen og Rudberg (1989) hevder at kjønnsidentiteten konstrueres av familie - og samfunnsinstitusjonen som domineres av menn.

Fra slutten på 1800 – tallet har arbeidet og familiene i samfunnet vært mer eller mindre fristilt fra hverandre, og begrepet kvinnelighet ble kjennetegnet av familieliv, privatliv og hushold. Begrepet mannlighet ble knyttet til økonomi, politikk, kultur og offentlighet (Solheim, 2007). I denne tidsepoken, sier Solheim, ble hustrumoren nærmest en idealisert kvinneskikkelse. Hun mener at denne historiske prosessen har bidratt til at fortsatt, i dagens yrkesliv og familieliv, er arbeidsoppgavene svært kjønnsdelt og kjønn fortsatt har definerte områder innenfor familie -, arbeid - og samfunnsnivå. Solheim sier kjønnsforskjellene er sterkt knyttet opp mot arbeidslivets kjønnsstruktur.

Den moderne maskulinitet og den omsorgsfulle hustrumora har ikke utspilt sin rolle, selv ikke i den moderne likestilling sin tidsalder. Solveig sitter fortsatt foran sykehussengen og Grethe nektes adgang til styrerommene» (Solheim, 2007, s.138)

Her vises hvilken betydning sosiale normer har for betydningen av ungdommers og jenter valgfrihet.

Kjønnsidentitet

I tillegg til den integrerte del av en persons identitet (Nielsen & Rudberg, 1989), ser Berggren (2001) kjønnen som noe kroppslig, kulturelt og sosialt konstruert og at kjønnsidentiteten formes etter det samfunnet en lever i. Jakten på kjønnsidentitet, sin egen rolle og egen

mening, dannes til dels i det sosiale møte mellom mennesker av samme kjønn eller gjennom motsetning til det andre kjønn man har tilhørighet til gjennom yrkesidentitet. Harris m. flere (1993) hevder at lærere gir ulike plass for gutter og jenter og at kjønnsidentiteten allerede er satt til fordel for gutter. «*Mannlig dominans er så normalt att det knappast är synlig*» s 37. Harriet Bjerrum Nielsen (1989) sier at elever fanges i en kjønnslogikk gjennom læreren.

Yrkesidentitet

Identitet, yrke - og kjønnsidentitet er sterkt sammenbundet og det er særdeles viktig at samfunns - og bevissthetsteoretikere tenker kjønn i alle sammenhenger. Det handler om begge kjønns forståelse av seg selv – selvet og hverandres relasjon mot hverandre.

Valget av utdanning sees på som identitetsskapende og individuelt. «*Valg av utdanning blir i større grad et valg om hvem man vil være, et ledd i konstruksjon av identitet i et sen-industrielt samfunn*» sier Mathisen, Buland og Bungum i artikkelen «*Kjønnsradisjonelt utdanningsvalg- en demokratisk utfordring*» (Haugen, 2014, kap.19) Dette preger selvbildet og selvfølelsen, og identifisering med yrket forsterker også identiteten.

Gjennom utdanning skjer en sterk sosialisering (Ehn & Löfgren, 2005), der mennesker møtes med ulike interesser, sosial bakgrunn og med forskjellig type bagasje. I yrkesfag kan dette sammenlignes med yrkesidentitet, å føle tilhørighet og samspill mellom deg, arbeidet og menneskene du jobber sammen med på skolen. Her oppstår sameksistens med felles forståelse og interesser med en annen gruppe mennesker og etterhvert fås en bekreftelse på det arbeidet som utføres.

Det kan føles udemokratisk at gutter og jenter ikke har reelle rett til å velge utdanningen ut fra sin identitet og interesser pga. kjønnsrollemønstret i samfunnet. Dette fører i tillegg til at arbeidsmarkedets ressurser og arbeidsmiljøet ute på arbeidsplassene ikke bruker sitt potensialet med større mangfold, både når det gjelder begge kjønn og andre minoriteter (Haugen, Hestbek og Øftsi, 2014).

2.2 Forskningsspørsmål 2

Hva er det som gjør at informantene søker seg til utradisjonelle yrkesvalg og derved bryter med kjønnsrollemønstret i samfunnet?

Mitt teoretiske ståsted er innenfor feminismen, så jeg velger å forstå den sosiale og materielle kontekst i denne undersøkelsen, i et kjønnsperspektiv. Det betyr å se på sammenhenger i vårt samfunn og vår samtid som innvirker på konstruksjonen av våre yrkesvalg i videregående skole, opp mot hvilket kjønn elevene har.

Nielsen og Rudberg (2006) viser hvordan det feministiske grunnsynet er fremtredende innenfor et demokratisk samfunn.

Feminisme og modernitet henger uløselig sammen: Hvis alle mennesker er født like og fri, må det jo også gjelde kvinne – mennesket. Kvinneundertrykking har ingen politisk eller moralsk legitimitet i et moderne samfunn (Nielsen & Rudberg, 2006 s. 348)

Her viser de antagelser at det kultur og tradisjoner, kjønnsrollemønstre, henger igjen etter tidligere samfunnsforordninger. Simone de Beauvoir sier i boka *«Det annet kjønn»* at i Vesten tenker vi begrepet kvinne som det underordnede av begrepet mann. *«Vi har tatt det for givet»*, (de Beauvoir, 2005). Dette gammeldagse synet på kjønn er fortsatt tradisjon og praksis, spesielt i det yrkesfaglige feltet.

Innenfor den teoretiske litteraturen er de fleste enig i at moderniteten innebærer en større individualisering og økt selvrefleksjon for alle (Nielsen & Rudberg, 2006). Møller og Vagle (2014) beskriver jenter som går inn i det kjønnsdelte yrkesfaglige feltet for som en del av det *«Det feministiske frigjøringsperspektivet»*. Der fordelene, eller de rasjonelle valg er sterkt i fokus, som opplevelse av mestring, status og frihet.

Organisasjonene Kvinner i «mannsykker» (KIM) i Norge og Danmark, og Trades women i USA, oppsto som en egen liten strømning på 80 og 90-tallet, og arbeidet for endringer av det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i et frigjøringsperspektiv. Likestilling og bedre kjønnsbalanse er overordnede samfunnsproblemer, mens for den enkelte er ofte frigjøringsperspektivet- og begrepet det viktigst når en gjør valg som ikke er kjønnstradisjonelle (Møller & Vagle, 2014, 59).

Informantene i boka «Tre generasjoner på vei» (Nielsen & Rudberg, 2006) viser hvordan jenters rett til valgfrihet og anerkjennelse, samtidig kan kombineres med at de tar ansvar for helhet og solidaritet i samfunnet, som beskrives som de moderne jenter. Selvstendig tenkning er nært forbundet med oppdragelse som et kulturelt opplysningsprosjekt som Nielsen og Rudberg sier:

Lydhørhet ovenfor egne ønsker og behov trenger ikke å stå i motsetning til solidaritet med andre, men kan tvert imot bety at den solidariteten man utvikler, blir et slags kollektiv utvidelse av selvet. En slik «rasjonell individualisme» er kanskje de moderne jentenes tydeligste bidrag til vår fells fremtid?» (Nielsen & Rudberg, 2006, s.365)

Her viser de til en undersøkelse av A. D. Christiansen om ungdoms politiske standpunkt. Den forteller at unge jenter er mer politisk aktiv enn gutter og de står oftere fast ved velferdsstatens verdigrunnlag i solidaritet og ansvar. Samtidig som jentene også ønsker mer frihet og tilpassing for den enkelte (Nielsen og Rudberg, 2006).

2.3 *Forskningsspørsmål 3*

Hvilke erfaringer har informantene gjort seg, igjennom skolegang og yrkesvalg?

Foucault har skrevet mye om makt og motmakt, han sier blant annet at i alle relasjoner vil det være makt (Foucault og Eliassen, 1996). Mitt utgangspunkt i diskusjonen om makt og kjønn er at makt kan brukes for å holde andre mennesker nede, og i denne settingen kvinner og jenter.

Mary Jo Hatch (2001) sier at det finnes mange kilder til makt og at det bør skilles mellom autoritetens makt og kilder som har annen agenda for å utøve makt.

- For det første refererer Hatch til Karl Marx' maktteori med en forståelse av at de som har makt i samfunnet også kontrollerer ressursene og at makt brukes for å marginalisere eller ekskludere de maktesløse (minoriteter m.u).
- For det andre trekker hun frem det postmoderne slagordet «gi stemme til tausheten» som skal løftes opp mot dem som dominerer. At det er de som kjenner virkeligheten på kroppen, som bør få snakke.

- Og for det tredje fremhever Hatch at kjønnsbasert arbeidsdeling i organiseringen av produksjonen fører til maktutøvelse (Hatch, 2001). Jeg tror at kjønnssegregeringen i yrkesfag setter en standard for yrkesvalg. Jenter som velger utradisjonelle fag går således utenfor samfunnets standard og vil kanskje i mange tilfeller og i forskjellige dimensjoner møte motstand i den tradisjonelle organisasjonen.

Jenter går ut av kjønnsrollestereotypens majoritet og inn i minoritetssfæren i «gutfag» Der møter de makt og motstand mellom kjønn- og yrkesidentitet. Dette baseres på at de utfører noe som er «det (u)naturlige» for kjønnnet.

Motstanden kan komme fra familie, venner, klassen, lærerne, skolen, naboer, og det kan oppstå ydmykende situasjoner der kjønnets betydning har tatt en altfor stor plass.

Kvande og Rasmussen (93) sier at det er nødvendig å nøytralisere betydningen av kjønn for å bli akseptert som kvinne.

Ydmykelse, et biprodukt av makt

I Harriet Holters tolkning av kjønnsroller vil hvert enkelt individ utløse reaksjoner rundt seg, som når jenter entrer en kjønnssegregert klasse, arbeidsplass eller organisasjon, utfra forventninger som er vanlig for det bestemte biologiske kjønn (Holter, 2001). Gjennom kjønnsrollemønsteret vil det knyttes forventninger og vurderinger som skaper positive eller negative reaksjoner. Reaksjoner i en skolekontekst kan være å utløse tydelige negative motsetninger mellom elev og lærer i forhold til tradisjon og forventninger, eller mellom elevgruppene i klassen, sågar motsetninger innenfor gruppen som er i mindretall i klassen.

Den negative oppmerksomheten kan utløse generaliserende og forutinntatte holdninger fra omverdenen. I enkjønnede miljøer kan det være krevende å være annerledes. For de som velger seg bort fra kjønnsrollenormen og i tillegg trækker litt skjevt i forhold til opptrådestier, er det en kort vei til å bli utsatt for ydmykelse og nedverdiggelse. Spesielt i ungdomsårene på skolen skal det lite til for å bli såret.

For å bryte vaner trengs det motmakt. Og der jenteminoriteten møter guttemajoriteten, i det yrkesfaglige feltet, der brytes vaner. Jentene har ingen språklige, kulturelle eller sosiale tradisjoner å støtte seg på i de maskuline yrkesfagene (Aga, 1979). Og det forventes at jenter/kvinner retter seg etter den kulturen og det sosiale miljøet som eksisterer, dette beskriver Aga (1980) som overlevelsesstrategi. Ei jente som jobber som skiftekonduktør forteller i boka «Kvinner på skinner» (Jensen, 2000) at hun har tilpasset seg og ikke krever særbehandling.

«Hun tror også at utfallet fort kunne blitt annerledes, dersom hun hadde drevet noen form for kvinneaktivisme da hun begynte i jobben. I tillegg kom hun fra en jernbanefamilie». Litt lengre uti intervjuet sier hun: «Hun dro også fordel av å være én av flere jenter som begynte samtidig, og de var heller ikke de første jentene på den arbeidsplassen» (s, 113). Her er det tydelige at det å tilpasse seg kulturen er en måte å overleve på arbeidsplassen og i yrket som hun har klart.

I boka «Merkesteiner i Norsk sosiologi» (Pedersen & Næss, 2012) i en antologi om Harriet Holter hevder de at de negative reaksjonene på å bryte vaner i kjønnsstereotypene vil hindre den nødvendige og ønskede samfunnsutviklingen.

2.3.1 Det symbolske terreng

Det symbolske terreng har oppstått gjennom en kulturell innlæring som Ehn og Løvgen beskriver i boka «Kulturanalyser». De beskriver hvordan begreper, betydninger og reaksjonsmønstre synker inn i den gitte kulturens bevissthet og blir til noe naturlig og ureflektert (s. 131). Hatch (2001) bruker Schein`s modell for organisasjonskultur og beskriver hvordan kulturen forandres når nye verdier kommer frem i organisasjonen. Men den blir ikke godkjent og inkorporert i den eksisterende kultur, før det nye viser seg verdifullt eller kan komme til nytte. Som eksempel viser han til artefakter i kulturens kjerne som fysiske, atferdsmessige og verbale manifestasjoner der disse uttrykker organisasjonenes medlemmers språk, skrift, klær, tradisjoner og sedvaner osv. Alt dette er identitetsskapende og brukes bevist for å holde på tradisjoner.

Kulturanalyse på det symbolske terreng i forhold til utdanning i yrkesfag kan være å dykke ned i ulike kulturer og tradisjoner som omhandler farger, kulturelt språkbruk, navn på verktøy og maskiner. En studie av fargenes betydning på arbeidsklær og uniformer kan være med på å fremheve hvilke kjønnsmessige forordninger som gjelder i organisasjonen.

For å forstå det symbolske terreng trengs det studier som belyser og analyserer den maskuline yrkesfaglige utdanning, som i generasjoner har etterlevd samfunnets tradisjon i maskulint språk og kultur. Og se på hvordan denne kulturen forandres når den blir konfrontert med andre normer og verdier fra et annet kjønn.

2.3.2 *Merket minoritet*

Her tar jeg utgangspunkt i forskningsspørsmål nummer to; hvilke erfaringer og refleksjoner har informantene gjort seg, gjennom skolegang og yrkesvalg?

Det mest interessante i dette studiet er minoritetens stemme i dette store bildet.

Begrepet minoritet står sentralt innen et etnisk perspektiv, men er sjeldent brukt opp mot feminisme og kjønnsperspektiv. Begrepet «merket» er brukt ut fra hva som skjer i grupperelasjoner i praksisfellesskapet når en jente kommer inn som en minoritet. Og hvordan og på hvilke måter reagerer og agerer omgivelsene når de tradisjonelle kjønnsrollene svekkes. For å forstå hva som skjer i en organisasjon eller en skoleklasse der det er veldig få av ett kjønn, trengs det teorier eller språk på fenomenet. Her vil jeg bruke Rosabeth Moss Kanter's minoritetsanalyse som en hjelpesnor. Hun mener det er fire forskjellige grupper i en organisasjon det er interessant å se nærmere på (Kanter, 1977) i et mann-kvinne perspektiv i en organisasjon. Den uniformerte gruppen som jeg beskriver som den enkjønnede gruppen, der alle er av den samme homogene gruppen. I neste gruppe som Kanter kaller vippegruppe (tilted), er det en majoritet og en minoritet og de har ikke de samme skillene som den dominerende/merkete gruppen. Her har individene nok styrke til å definere sin egen identitet som gruppe. Den tredje gruppen betegner hun som den balanserte gruppen, der kulturen og interaksjonen reflekteres med lik styrke.

Den siste gruppen er den kjønnssegregerte (skewed group), der mindretallet beskrives som «token» eller betegnelsen «merket» som anvendes på norsk³.

The few of another type in a skewed group can appropriately be called «token» for, like the Indsco exempt women, they are often treated as representatives of their category, as symbols rather than individuals. If the absolute size of the skewed group is small, tokens can also be solos, the only one of their kind present; but even if there are two tokens in a skewed group, it is difficult for them to generate an alliance that can become powerful in the group, as we shall see later. (Kanter, 1977, s. 209).

«Merket» gruppe er en betegnelse på de som er så få i organisasjonen at de blir sett på som en representant for sin kategori og ikke som individer.

Det skjer forskjellige prosesser i grupperelasjonen når noen er i ekstremt mindretall, sier Kanter. Møller og Vagle (14) har beskrevet dette igjennom 3 hovedprosesser Det første prosessen er synlighetsfaktoren, alt det du gjør og sier får mer oppmerksomhet. Den andre

³ Heretter bruker jeg begrepet «merket» minoritet i stedet for det engelske ordet «token».

prosessen er at de som tilhører majoriteten fremstår mer som en homogen masse enn tidligere, sammenlignet med den eller de som er annerledes. Den tredje prosessen, assimilasjon, er beskrevet av Kanter (1977) som den måten majoriteten forvrenger det som er karakteristikkene og oppførselen til «merkede», for å passe inn i deres stereotypiseringer av hvordan «merkede» skal oppføre seg» (Møller og Vagle, 2015).

2.4 *Forskning på yrkesutdanning og kjønn*

Her tar jeg utgangspunkt i forskningsspørsmål en; hva er det som gjør at informantene søker seg til utradisjonelle yrkesvalg og derved bryter kjønnsrollemønstret i samfunnet?

Problemstillingen de siste årene innen kjønnsforskningen har vært «født sånn – blitt sånn», motsetninger og diskusjoner mellom sosiologer og biologer i synet på kjønn. Men i min studie syns jeg det er mer interessant å vise til det som Kjørup (1996) kaller forskning som skal tjene «kvinders tarv». Mange kjønnsforskere hevder at kjønnsforskning må komme fra dem som har kjent problemet på kroppen og kan se dette i et «nedenfra-perspektiv». Arbeidsmarkedet er fortsatt kjønnsdelt og i stadig reproduksjon. Det kan føles som en unormal eller aparte løsning når noen få velger å gå utenom de tradisjonelle valgene. I en tidligere studie (Jensberg, Mandal, & Solheim, 2012) viser det seg at det kjønnsdelte markedet ikke har endret seg betydelig i de siste 20 år. De yrkesfaglige studieretningene i den videregående skole er tuftet på utviklingen av arbeidsmarkedet og da spesielt i de siste 20 årene innenfor det manuelle og tjenesteytende arbeidsmarkedet (Mjelde, 1999). Generelt synes det som at kvinner jobber innenfor tjenesteyting, helse og sosial og undervisning, og menn jobber i bygg og anlegg, olje, jordbruk, industri og bergverk.

Generelt innenfor ungdomsforskning handler det mest om menn og gutter som driver med skapende aktiviteter. Det er lite forskning på det hverdagslige eller det private, hevder Berggren (2001) i boka «*Identitet, kön og klass: hur arbetarflickor formar sin identitet*». Der hevder hun at jenter er usynlige i det offentlige rom og at forskningen er kjønnsblind på dette feltet. Hun refererer til Mc. Robbies ungdomsforskning på 70- og 80-tallet, der Mc. Robbie etterlyser at jenter må sees på som aktive og kreative aktører, også innenfor samfunnsforskning. Også i Norge er det svært liten offentlig interesse for og forskning på jenter i tenårene (Buland, 2010).

Å finne tidligere studier og forskning på unge jenters utradisjonelle yrkesvalg er enkelt, det er et relativt lite utvalg. Dette er uheldig, for det jeg finner er begrenset og dekker bare en kort tidsepoke. Derfor har jeg i tillegg til forskning brukt forskjellige forskningsrapporter og bøker om unge jenter som tatt utradisjonelle yrkesvalg på videregående skole.

Første gang tiltak for integrering av kvinner i mannsdominerte yrker kom inn i offentlig utdanningspolitikk var rundt 1980. Liv Mjelde (99) nevner forskjellige skoleprosjekt som ble introdusert som f.eks. bryt-prosjektet om bevisste utdanningsvalg og yrkesveiledning i grunnskolen av «kimere». Kimerne var jenter organisert i «Kvinner i mannsyrker» (KIM). Det første forskningsprosjektet jeg vil nevne er fra Institutt for samfunnsforskning, der Synnøve Aga i 1980 gjennomførte et stort forskningsprosjekt etter oppdrag fra Kommunal - og arbeidsdepartementet om kvinners integrasjon i tradisjonelt mannsarbeid i industrien. Tittelen var «*Ska' det være likestilling, så ska det være*» (Aga, 1980). Hennes studie var å undersøke 305 bedrifter og i tillegg intervju 15 personer på mannsarbeidsplasser der det jobbet kvinner. Aga bruker her begrepet integrasjon og hun fremhever at integrasjon er lite brukt i beskrivelsen i forholdet mellom de to kjønn og deres arbeids- og livssituasjon. Hennes analyse beskriver for første gang kvinner som en minoritet på en arbeidsplass.

Den første hovedfagsoppgave i pedagogikk om temaet ble skrevet av Lone Lønne Christiansen: « - som regel når noen tenker som på en snekker, så er det jo en gutt, ikke sant» (Christiansen, 1996). Hennes forskning og teoretiske ståsted var å belyse hva utradisjonelt yrkesvalg gjør med kjønn og om hva et utradisjonelt kjønn gjør med arbeidsplassen. Forskningsmetoden var semistrukturert intervju med 8 jenter og 4 menn i «kjeldressyrker». Det teoretiske hovedperspektivet var en forståelse av kjønn som foranderlig og noe som eksisterer både i kulturen og i individet. I analysen var det teoretiske postfeministiske perspektivet sterkt fremhevet. Christiansens problemstilling var å se nærmere på hvem kvinnene i kjeldressyrker var og hvordan de så seg sjøl som kvinner. I tillegg belyses hva det er som gjør at de trives i yrket og på arbeidsplassen og hvilken betydning kjønn som minoritet, har på arbeidsplassen.

Deretter kom hovedoppgaven i yrkespedagogikk ved Ellen Møller «*Et eksempel på etablering og utvikling av veiledning med klassestyrere, for å synliggjøre og ivareta jenter som en minoritet i klassen på tradisjonelle guttefag*» (Møller, 2000). Hennes forskningsmetode var aksjonsforskning, der hun har vekslet mellom å forske i praksis og å prøve ut nye ideer i samhandling med kollegaer. Møller ser denne problemstillingen om jenters plass i et minoritetsperspektiv og gjennom minoritetstenkning. Men også kjønnsperspektivet tvang seg

frem i forhold til undertrykking og maktspørsmål. Her går hennes opplevelse av seg selv, av å ha tilhørt en minoritet, klart frem som en forforståelse.

Geir Granberg og Jon Inge Holtet skrev hovedfagsoppgaven i yrkespedagogikk «*Jenter og utradisjonelle utdanningsvalg: hvilke tiltak er det hensiktsmessig for utdanningssektoren i Akershus fylkeskommune å iverksette, med det mål å få flere jenter til å velge og gjennomføre et utradisjonelt utdanningsvalg i yrkesfaglige studieretninger*» (Granberg, 2000). Deres hovedfokus var å finne de mest hensiktsmessige tiltak for å få flere jenter til å velge og å gjennomføre et utradisjonelt utdanningsvalg. De går systematisk igjennom hvilke prosjekter som har vært igangsatt for dette tiltaket fra 1986 og fram til 1997. Deres forskningsspørsmål og funn var kort oppsummert: Studiet fant dessverre ingen svar på hvorfor så få jenter søkte utdanninger innen elektro- og mekaniske fag. Deres funn var at det ikke var det faglige fundamentet som gjorde at jenter avbryt sin utradisjonelle utdannelse.

Elin Kvande og Bente Rasmussen kom i 1990 med boka «*Nye Kvinneliv. Kvinner i menns organisasjoner*». Den fokuserer på kjønnsstrukturer i samfunnet sist på 80 -tallet, spesielt på kvinnelige sivilingeniørers rolle i yrker og organisasjoner, i rommet mellom det teknologiske yrket og organisasjonsledelse. De forsket på kvinner i menns organisasjoner med utgangspunkt i jenter som gikk på sivilingeniørstudiet på NTH. De hevder at hovedinnholdet i likestillingsdebatten på 60- og 70-tallet var å vise at kvinner dugde til mannsarbeid, det de kalte rasjonelle holdninger til arbeid og menneskelige ressurser. Men på 80 – tallet kom det nye likestillingsteorier og som kritiserte 70 – tallets tenkemåte. «*Disse tar utgangspunkt i at kvinner kommer til kort når mannen anvendes som målestokk. Mannens situasjon og atferd tas som modell for hvordan «det bør være». Kvinnen fremstår på denne måten som «ufullstendige menn*» (Kvande og Rasmussen, 1993, s. 23). Deres forskningsfokus var å finne en kjønnsnøytral organisasjonsteori. Forskerne presenterer dilemmaet kjønnsidentitet og yrkesidentitet som en gordisk knute, som en innviklet knute som kan være vanskelig å løse opp, unntatt på en resolutt eller radikal måte.

Deres funn på dilemmaet var at det er nødvendig å nøytralisere betydningen av kjønn for å bli akseptert som kvinne i mannsdominerte yrker/områder. Jentene hadde til nå vært mest komfortable med å «en av gutta», «sin fars datter» eller en «guttejente». De fant også at mange av deres informanter hadde rollemodeller eller tok den samme utdannelsen som deres fedre hadde gjennomført.

Nyere forskning.

Våren 2014 disputerte Møller og Vagle med avhandlingen: «*Kjønn på dagsordenen gjennom to – tre - og firepartssamarbeid i det yrkesfaglige feltet. - Et aksjonsforskningsarbeid for mer mangfoldige arbeidsplasser og friere yrkesvalg innen elektro- og bilfag*»(2015) ved Institutt for Psykologi og Utdanningsforskning, Roskilde Universitet. Her har de brukt sin prosjektrapport om «*Jenter i bil og elektro*» et femårig aksjonsforsknings samarbeid mellom arbeidstakere og arbeidsgiverorganisasjoner innen bil og elektrobransjen fra 2013 som bakgrunnsmateriale. Deres forskningsfokus har vært å belyse feminist- og minoritetsforståelse i det yrkesfaglige feltet. Og som teoretisk ståsted har de knyttet seg til feministiske frigjøringsperspektiver. Frihetsfeminisme, som i boka *Det annet kjønn* av Simone de Beauvoir fra 1949, har blitt sentral for de fleste feministiske teorier i ettertiden. Moi tolker de Beauvoir til at det ikke finnes noen bestemt måte å være kvinne på. Det burde finnes like mange former for kvinnelighet som det finnes kvinner. Kvinner er et fenomen og frihetsfeminisme er ikke en identitetspolitikk, det vil si å være feminist eller kvinne er ikke en identitet. De beskriver postfeminismen som akademisk feminisme da den ikke tar hensyn til eller støtter den yrkesfaglige grensesprengende utdanningen og yrkesvalgene som gjøres i det små. Deres minoritetserfaring og minoritetsforståelse er forankret i Moss Kanters analyser.

Forskning viser blant annet at etableringen av jentenettverk innen de tekniske yrkesfagene i fylkene åpner en mulighet for å utvikle en *fylkesfeminisme* innen det yrkesfaglige feltet, dersom det blir tydelig hvem jentenettverkene kan samarbeide med i fylkeskommunene. De hevder at skolen ikke tar sosial reproduksjon i det kjønnssegregerte på alvor. Og at offentlig/fylkeskommunalt statsfeminisme må til for å få forandring. I forhold til en merket minoritet og synliggjøring var det stadig flere jenter i dette prosjektet som ønsket å bli en del av et synlig felleskap og ikke bare «en av gutta». Dette forklarer Møller og Vagle med at det kan tolkes som et behov og et resultat av en myndiggjøringsprosess.

Skole – og bedriftsutviklingsrapporter

Boka «*En av gutta?: skole- og bedriftsutvikling for å gjøre guttedominerte håndverksfag attraktive for jenter*» av høyskolelektorene Ellen Møller og Vagle (2003) tar for seg utviklingsarbeid på skoler og i bedrifter som arbeider aktivt for å inkludere alle minoriteter i et bredere mangfold. Deres fokus er hvordan samspillet mellom majoritet og minoritet kan utvikles og styrkes, og ikke de eventuelle forskjellene som finnes som kjønn eller annen etnisitet. Forskernes eget utviklings – og veiledningsarbeid på egen skole er nøye belyst. Her er lærerens refleksjon over egen praksis med økt årvåkenhet overfor jenters situasjon og i

tillegg endringer i for eksempel inntaksregler og nye samarbeidspartnere i skole og arbeidsliv med et kvinnepolitisk blikk (Møller & Vagle, 2003).

Våren 2013 kom Møller/Vagle med prosjektrapport om «*Jenter i Bil og Elektro 2008 – 2012 – et bedriftsutviklingsprosjekt*» der de har sett på hvordan samfunnet tar imot jenter som søker seg til grensesprengende yrker eller hvordan det er å være eneste jenta i klassen. De har også tatt i bruk moderne informasjonsteknologi på egne nettsteder som f.eks.

<http://jenteribilogelektro.no/> og <http://www.jentefag.no/>.

I rapporten «*Kjønnssegregering i utdanning og arbeidsliv*» en bestillingsrapport fra NHO og LO (Reisel & Brekke, 2013) de har studert den sterke horisontale kjønnssegregering i arbeidslivet som er oppstått på mange nivåer i samfunnet, som individuelt valg, valg etter evner og faginteresser og samfunnsmessige strukturer i tillegg til hvordan arbeidsmarkedet og velferdsstaten utvikles. Til slutt kommer Reisel og Brekke med forslag til tiltak for å minske kjønnssegregeringen. Tiltakene deles inn i tilbud – og etterspørsel og insentiv ordninger.

2. Fokus på guttenes valg – for å øke mannsandelen i helse- og sosialsektoren.
3. Få jenter til å velge fysikk, informasjonsteknologi og teknologi og forskningslære. Her nevner de prosjektet «Jenter i bil og elektro» som erfaringsbakgrunn.
4. Nytenkning rundt organisering av yrkesfag i videregående skole.
5. Arbeidstid og lønn
6. Arbeid-familiebalanse blant menn.

2.5 Oppsummering teori

I dette kapitlet har jeg gjort rede for hvilke teoretiske perspektiver, rundt feminisme og utdanningsvalg, som har inspirert meg i arbeidet med masteroppgaven. Når problemstillingen handler om jenters refleksjon om sitt yrkesvalg er det ført og fremst riktig å se på hvordan kjønn – og yrkesidentitet formes og opprettholdes i samfunnet. Så de styrende begrep i oppgaven er identitet, senmodernitet og maktforståelse.

Perspektivet har vært å se jenters yrkesvalg igjennom senmodernitetens briller, der selvet er et refleksivt prosjekt som bryter ut av de tradisjonelle kjønnsroller og kjønnsstradisjoner.

I neste kapitel de forskningsstrategiene metoder presenteres og begrunnes.

3. Metode

I metodekapitlet vil mitt forskningsperspektiv og mine forskningsstrategier tre tydelig frem, og jeg vil begrunne de valgene jeg har tatt. Kapitlet vil vise hvilke metoder og fremgangsmåter jeg har valgt for å finne de mest hensiktsmessige løsninger, fra ide til ferdig resultat i forhold til å besvare problemstillingen i masteroppgaven. Her vil jeg se på hvordan jeg innhentet data, hvilken metode som ble valgt for bearbeiding av datamaterialet og hvordan analyse - og tolkningsarbeidet ble utført, og om det har fulgt de etiske retningslinjer som gjelder. Til slutt vil jeg behandle undersøkelsens troverdighet og pålitelighet.

3.1 Hvordan finne den beste metoden og design

For å skape en god yrkesfaglig utdanning for begge kjønn i alle yrkesfag, er det avgjørende å undersøke elevenes refleksjoner om seg sjøl, hvorfor de har tatt sine valg og hvilke refleksjoner de har om møtet med samfunnet og skolen, som jenter på ei «guttelinje» i den videregående skolen. For å belyse denne oppgavens tema, har jeg valgt materiale fra dybdeintervju samt brev fra jenter som har valgt sin utdanning nettopp i disse fagene, for å få meste mulig førstehåndsinformasjon. Det er det som er drivkrafta bak min problemstilling:

Hvilke tanker og refleksjoner gjør jenter om sitt utradisjonelle yrkesvalg i videregående skolen?

I tillegg til problemstillinga er mine forskningsspørsmål:

Hvilke oppfatninger har informantene av egen identitet

Hva er det som gjør at informantene søker seg til utradisjonelle yrkesvalg og derved bryter med kjønnsrollemønstret i samfunnet?

Hvilke erfaringer og refleksjoner har informantene gjort seg, gjennom skolegang og yrkesvalg?

Kvalitativ forskning er forskning på mennesker som knyttes opp mot samfunnet og den kontekstuelle viten informantene lever i. Dette er den mest hensiktsmessige måten å få gode data på, for min oppgave. Det å forske er en måte å finne svar eller å tolke virkeligheten på (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011). Her har spørreordene hva, hvordan og hvorfor

vært styrende. Hva former mine informanternes yrkesvalg, hvordan har motivasjonen oppstått og hvorfor ønsker de å gå utenom det alminnelige kjønnsrollemønstret i yrkesvalg? «Det handler om å låne en stemme til den som vanligvis ikke er så dominerende i media eller offentligheten» (Repstad, 2009, s, 21). Jeg velger derfor en kvalitativ metode for å gi jenter i utradisjonelle yrkesfag en stemme, fordi de er så få og usynlige i samfunnet.

I en kvalitativ metode forsøker jeg å nærme meg nye data med å komme nærmere mine informanter (Repstad, 2009, s, 21). Jeg er interessert i de myke data og har innhentet dem igjennom dybdeintervju og samtaler, og i tillegg har jeg mottatt brev som datamateriale. Mitt forskningsmateriale er fra jenter som har ønsket denne utradisjonelle utdanningen i det yrkesfaglige utdanningsfeltet.

3.2 Narrativ struktur og hermeneutisk analyse

Jeg vil bruke en hermeneutisk analysemodell i analysedelen i denne masteroppgaven. Dette er en del av den hermeneutiske prosessen Repstad skriver om i «*Nærhet og distanse*» (Repstad, 2009). Ved å velge min metodistiske tilnærming og design innenfor samfunnsforskning er hermeneutisk analyse eller fortolkningslære en anerkjent analysemetode.

Jeg bruker en hermeneutisk analysemodell for å få en forestilling om hvilke erfaringer og refleksjoner mine informanter har.

Den hermeneutiske analysemodell er en fortolkende og reflekterende prosess som beskrives som en sirkel med stadig nye og mer utdypende forståelse av mening bak f.eks. et intervju eller en tekst. Min fortolkningsprosess vil foregå gjennom å gjennomføre, transkribere og lese intervjuene og deretter sortere og trekke ut deler av teksten som er hensiktsmessig, og som jeg fortolker i forhold til tema og problemstilling. Delene vil deretter bli sydd sammen til en helhet der jeg kan trekke konklusjoner og sammenhenger.

Her presenterer jeg funnene i en narrativ struktur (Johannessen et.al, 2011) som om de forteller om seg sjøl til andre. Samtidig forteller de det til seg sjøl, som en implisitt fortelling. Når mine informanter forteller sin historie, starter det også en refleksjon om deres erfaringer i deres eget hode. Og da blir det som Repstad sier i boka «*Mellom nærhet og distanse*»: «Det er greit nok å akseptere at empirien er sanset gjennom erfaring – men også formet gjennom fortelling» (Repstad, 2009 s. 122). Jeg vil først og fremst tegne et bilde av mine informanter:

hva de tenker, hvordan de reflekterer over opplevde hendelser og hvordan de definerer seg sjøl og sin eksistens (Ødman, 1997).

Data er avhengig av forforståelse og kunnskap om virkeligheten, sier Johannessen et.al (2011, s. 38). Så å klargjøre problemstillinga inn i analysen vil jeg bruke min forforståelse som «en av dem». Med min forforståelse, etter 30 år som eneste kvinne i mannsdominerte fag og yrker, har jeg personlige erfaringer i kofferten som kan benyttes innenfor tema og forskningsfelt. Her er det muligheter for at mine erfaringer og forforståelse, på feltet, kan tilføre denne oppgaven en ekstra dimensjon.

3.3 *Innhenting av materiale*

«Kvalitative data taler ikke for seg selv. De må fortolkes» sier Johannessen et.al (2011, s.163).

For å få en god tilnærming til analysen og drøfting ble alle intervju transkribert. Etter transkripsjon ble dataene satt inn i en fortelling, fra hver enkelt informant, der spørsmål fra intervjuguiden var en ledesnor. Livshistorieintervjuene, som omhandler et mye mer mangfoldig datamateriale enn det som kommer frem i empirien, ble liggende her som et bakteppe i hele studien. Data fra brevene ble skrevet inn og behandlet på samme måte, i forhold til spørsmålene.

For å finne likheter, forskjeller og andre særtrekk, valgte jeg å katalogisere dataene under hvert enkelt spørsmål fra intervjuguiden, i en fortelling.

Etter fortellingen fra hver enkelt, ble alt satt sammen og katalogisert etter hvert spørsmål fra intervjuguiden, der svar fra hver enkelt informant ble underlagt hvert enkelt spørsmål. Etter denne fremstillingen kom det klart frem hvilke begreper og perspektiver som ble betydningsfulle for å utvikle empiri. Alle informantene hadde refleksjoner, erfaringer og opplevelser i forhold til disse 4 begrepene: Identitet, individuelle valg, kjønnsrollemønster og yrkesvalg.

Det er rikelig med vitenskapelig forskning og teorier om kvinners plass i samfunnet, i forskjellige historiske tidsepoker og i forskjellige samfunnslag, og det er mange forskjellige teorier og forskning angående kjønn og yrkesvalg. Sentralt for meg har vært å høre jentenes egne fortellinger og refleksjoner og diskutere dette opp mot teorier om individ og individuelle valg, om kjønn og yrkesvalg.

Mine kriterier for utvelgelsen av informanter var at de måtte gå på forskjellige skoler, ta forskjellige yrkesfag, at de har forskjellig alder, at de har en viss refleksjon over sitt valg av yrke og sine opplevelser i så henseende på skolen, i familien og i samfunnet generelt.

Ut fra praktiske grunner valgte jeg bare jenter fra Sør-Trøndelag og jeg kjente ingen av jentene fra før.

For innhenting av materiale har jeg valgt å gjøre denne undersøkelsen som en 3-trinnsrakett. Jeg tror at forskningseffekten med å bruke flere forskningsdesigner er til nytte i min studie. Her fanges det inn flere betraktninger fra forskjellige yrkesfaglige linjer og skoler. I tillegg får informantene en mulighet til å gi en besvarelse på forskjellig vis, både skriftlig og muntlig. Det anonyme brevet kan godt komme til nytte og kan være en styrke for refleksjonens del. Alle intervju ble tatt opp på en elektronisk båndopptaker, og transkripsjonen, fra bånd til skrift ble gjennomført innen 14 dager etter intervjuene. Dette for å skrive ned intervjuene, mens jeg hadde dem friskt i minnet. Deretter ble de slettet fra opptakeren, etter Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjenestes retningslinjer (nsd.no. 2014), vedlegg 4.

Undersøkelse 1.

Semistrukturert intervju

Da jeg skulle velge intervjuform i de første intervjuene, kom et semistrukturert opp som et alternativ. I denne intervjuformen kan jeg ha noen åpne spørsmål som er planlagt på forhånd og i tillegg er det plass for åpenhet og utdypende momenter i forhold til problemstilling og forskningsspørsmål. Johannessen et.al (2011) sier at et semistrukturert intervju gir en mer uformell atmosfære som kan føre til at informantene er mer avslappet og har lettere for å snakke. Dette er hensiktsmessig når jeg skal intervjuer meget unge jenter som skal snakke om seg sjøl og sine egne valg.

Intervjuet var et semistrukturert intervju med tre jenter på klima, energi og miljøteknikk (KEM) fra en skole utenfor Trondheim.

Kontakt med skolen skjedde gjennom en medstudent. Hun kjente en lærer på den aktuelle skolen og tilgangen til mine informanter gikk gjennom en kvinnelig lærer i deres klasse.

Undersøkelsen ble gjennomført på skolen i skoletiden og hvert intervju varte i ca. 20 minutter, se informasjonsskriv (vedlegg 1).

Undersøkelse 2. Brev som kildemateriale

Jeg kontakt Sør-Trøndelag fylkeskommune, avdeling for undervisning, for å spørre om de kunne hjelpe meg å sende et brev til jenter som har tatt utradisjonelle yrkesvalg innenfor

fagene bygg og anleggsteknikk, elektro og teknikk og industriell produksjon skoleåret 2013/14. De sendte brevet (se vedlegg 2) om deltagelse i min studie, til sammen 120 jenter. Jeg ville bruke brev som kildemateriale, for ved å skrive ned sine tanker kan det oppstå nye refleksjoner som informanten kan vokse på og få utviklet sine tanker om valg og beslutninger. Dysthe (1995) sier i boka *Det flerstemmige klasserommet*, at skriving av brev er svært personlig, og jeg tenker at å skrive et anonymt brev kan være frigjørende for og ha en tilleggseffekt som forskningsmetode ved at de som skriver får anledning til å reflektere. I brevene ville jeg ha frem den personlige tekst med de samme utgangsspørsmålene som i de semistrukturerte intervjuene. Av 120 jenter var det bare sju som svarte, så det ble nokså snevert materiale. Så jeg valgte, for å få rikelig med data og empiri, å gjøre enda en undersøkelse.

Undersøkelse 3. Livshistorieintervju

Denne undersøkelsen ble tre livshistorieintervju. Der valgte ble tre informanter som også hadde svart på undersøkelse 2, brev.

Når det tas utgangspunkt i livshistorier i forskningsmessig sammenheng er det viktig å se på deres styrke, begrensning og hva de skal brukes til (Horsdal, 1999). Det narrative intervjuet bygger på fortrolighet og tillit, og fortellingen skal helst komme uten spørsmål eller innspill fra intervjuer. Mitt utgangspunkt er at alle har en spennende historie å fortelle og den vil jeg ha tak i. Livshistorieintervju er å få informanten til å gjenfortelle sitt levde liv, sin egen fortelling om sin egen bevissthet (Horsdal, 1999). I boka «*Livets fortellinger: en bog om livshistorier og identitet*» sier Horsdal:

Når man arbejder med individernes fortalte erfaringer, skal man naturligvis tage højde for, som Birgitta Svensson gør oppmærksom på (1997), at der er samfundsmæssige og kulturelle begrænsninger for, hvad det er muligt for den enkelte at erfare. (Horsdal, 1999, s.155)

I et såpass nære og tett intervju kan oppstå utfordrende situasjoner og usikkerhet, så det er viktig at informantene føler seg nok trygg og komfortabel til å åpne seg Det var spennende å se hvordan informantene ville oppleve situasjonen og om refleksjons- og fortellerevne er til stede når hun skal fortell sin historie, om sitt liv.

Til sammen har jeg gjennomgått og studert resultater fra 10 individuelle jenter i alderen 16 år til 21 år, som gikk på videregående skole i Vg1 eller Vg2, innen bygg og anleggsteknikk, elektro eller teknikk og industriell produksjon i Sør-Trøndelag fylkeskommune.

3.3.1 Informantene

Fordi jeg vil ha en grundig undersøkelse av en liten del av et større samfunnskompleks, kjønnssegregering i yrkesfaglig utdanning, har jeg intervjuet mine informanter detaljert om refleksjoner over deres valg og opplevelser på yrkesfag i den videregående skolen. Jeg ønsker å ta et dypdykk i verdenen til de jentene som har tatt valget og startet på et enkjønnet yrkesfag i den videregående skolen.

Men først vil jeg presentere mine informanter med fiktive navn og hvor de hører til i undersøkelsen. Så vil jeg diskutere noen grunnleggende trekk ved informantene og undersøkelsen. Deretter kommer informantenes stemme til syne i «deres» fortelling og i min forståelse og forforståelse. Her vil jeg også bruke en del sitater fra den transkriberte teksten.

Undersøkelse 1, som var tre semistrukturert intervju, har jeg hatt samtale med: Anna, Johanna og Nina

Undersøkelse 2, bruker jeg brevene fra Ruth, Irene, Sina, Marthe, Ragnhild, Kristine og Siv.

Undersøkelse 3, er tre informanters livshistorieintervju, omfatter Ragnhild, Kristine og Siv som også sendte brev til meg. Alle navn er endret av hensynet til anonymiteten til elevene.

De 10 informantene var alle elever ved Vg1 eller Vg2 på videregående skole i deres nærområde, unntatt to som hadde flyttet på hybel. Tre gikk på Vg1 og sju gikk på Vg2. Fem jenter går på elektro, tre går på bygg og anlegg og to på teknisk og industriell produksjon. Noen var alene som jente i klassen, mens andre hadde flere jenter i klassen opptil 3 klassevenninner. Alle hadde mannlig kontaktlærer. De fleste av jentene var 17 år og gikk på Vg2, to var 16 og gikk Vg1 og var ei var 21 år på Vg2.

Foreldres jobb og sosial status var ikke med i intervju spørsmålene, så det er heller ikke med i studien. Heller ikke etnisitet eller hvilken hobby de har er med, men noe av det kommer fram i intervjuene.

Undersøkelse 1.

Intervju med 3 jenter fra samme klasse – Anna, Johanna og Nina

Mine 3 informanter var 17 år og gikk i samme klasse på Vg2 i Klima, energi og miljø (KEM) innenfor byggfag på en mindre videregående skole utenfor Trondheim. 3 jenter i samme klasse er meget sjeldent innenfor KEM.

Da vi kom frem til skolen ventet læreren og jentene på oss. Dette var den første vårdagen i 2013, og det var sommerklær og sol. Vi ble vist til et eget stille rom, der vi kunne sitte

usjenert fra andre lærere og elever på skolen. Jenten bestemte sjøl hvilken rekkefølge de ville intervjues.

I alle 3 intervjuene og før jeg startet intervjuopptakeren, prøvde jeg å skape en avslappende atmosfære og snakket litt om løst og fast (jeg hadde også med noe godt å spise og drikke).

To av jentene var meget pratsomme og tydelig reflekterende over sine valg og sine opplevelser som elev og jente ved skolen og i klassen. Det var vanskelig å få den tredje informant i tale og det var vanskelig å få henne til å snakke fritt for å finne hennes meninger. Hun virket ikke så veldig ettertenksom, men hun trivdes godt og oppfattet seg sjøl som «*en av dem*» i klassen.

Undersøkelse 2. Brev.

Av 7 brev, kom 5 brev som epost til meg, ett brev kom på epost gjennom Sør-Trøndelag fylkeskommune og ett som vedlegg på en melding på Facebook. De fleste hadde skrevet egne brev, mens ei brukte mitt forslag (vedlegg). Til slutt ble brevene transkriberte til full tekst. Svakheter med anonyme brev som empiriform kommer tydelig fram i denne oppgaven. Flere av informantens refleksjoner rundt sitt valg var meget interessante og vesentlige, men muligheten til å spørre videre, som det kunne ha vært i et intervju, var ikke til stede.

Presentasjon av brev fra 4 informanter – Ruth, Irene, Sina og Marthe

Fra jentene ønsket jeg en tekst om deres tanker og refleksjoner, om deres valg og erfaring fra skolen, læreren, klassen og samfunnet generelt.

Mitt valg med å innhente tekst som datamateriale var utfordrende og jeg visste ikke om dette var hensiktsmessig og om det ville bli akseptabelt til masteroppgaven. Jeg var også spent på jentenes ferdigheter med skriftlig presentasjonsform om sine refleksjoner om sitt yrkesvalg. I forespørselen (vedlegg 2) la jeg ved ett eksempel på brev (vedlegg 3) som en hjelp til oppstart for det de skulle skrive til meg. Det var, dessverre, bare 7 jenter som svarte på denne henvendelsen. Hva det betyr vites ikke, men at jentene ikke var direkte motivert til å skrive brev til meg, det er vel sikkert. Men de svarene jeg fikk var tydelige og nydelige brev. Jeg har ikke her tatt med brevene fra Siv, Ragnhild og Kristine, de vil bli presentert i undersøkelse 3, livshistorieintervju.

Jeg ville løfte frem svar på de samme grunnspørsmålene som i de andre intervjuene.

Det handler om hvem de er og bor sammen med, generell trivsel på skolen og i faget, om de har hatt rollemodeller eller rådgiving, refleksjoner rundt det å være jente på en guttedominert yrkesfaglinje og hvilke yrkesplaner de har fremover. Og hvem er du?

Undersøkelse 3. Livshistorieintervju.

I den siste undersøkelsen, valgte jeg 3 livshistorieintervju. Og utvalget av disse tre tok jeg ut fra brevene som ble sendt til meg. Jeg jobbet litt for å finne dem, men det de skrev var sporbart til skole og fag. Og da var det ikke så vanskelig å finne dem.

De kjente ikke hverandre, de kom fra 3 forskjellige skoler, hadde ulik alder og oppvekstmiljø. Også deres begrunnelser for å velge yrkesfag var meget ulike.

3.3.2 Intervjuguide

Mitt teoretiske ståsted vil bli påvirket av hvilke spørsmål, analyser og tolkninger jeg har i oppgaven. For å kunne få svar på min problemstilling om jenters refleksjon og valg, stilte jeg 6 spørsmål i intervjuguiden. Etter hvert så jeg at det var ett spørsmål til som ble tydelig belyst gjennom intervjuene og det ble spørsmål 7. Jeg valgte å ta dette spørsmålet inn, fordi jeg ville få en klarere og videre bevissthet om jentenes identitet.

Spørsmålene har jeg brukt som en ledesnor og har beveget meg relativt fritt innenfor rekkefølgen av spørsmålene og ulik tematikk

Disse intervju spørsmålene ble brukt som en ledesnor både i intervju og brev:

1. Hvorfor valgte du denne utdannelsen?
2. Hva sa de rundt deg da du hadde tatt dette yrkesvalget?
3. Har du noen rollemodeller?
4. Hvordan trives du?
5. Hva mener du om det å være begge kjønn i dette yrket?
6. Hvilke planer har du fremover?
7. Hvem er du?

Gjennom intervjuene fikk jeg for det meste gode refleksjoner fra informantene, unntatt på spørsmål 3 som omhandler rollemodeller. Derfor velger jeg å utelukke det fra empirien og resultatene.

3.4 Tilnærming til analyse og drøfting

I analysen vil jeg både problematisere, katalogisere, tyde og tolke tekstene så det blir til en helhet, i en narrativ beskrivelse.

Som svar på spørsmålene kan noe av teksten brukes som såkalt rådata, data som er i sin opprinnelige form. Dette er data som jeg vil sette inn i en teoretisk kontekst. For eksempel når Siv sier «*Så i protest mot han (faren, min utheving) vil jeg gjøre det jeg liker best å gjøre*». Andre svar vil være mer utydelige og der vil jeg prøve å se etter bakenforliggende årsaker som ikke kommer direkte opp i dagen. For eksempel når Ragnhild er usikker og redd for å vise andre hvilket yrkesfag hun går på og å bli sett på som en «*sånn jente*». Noen svar trenger en større plass og kan settes inn i en større kontekst, i en større kontekstuell ramme (Johannessen, et.al 2011). For eksempel hva som motiverer jentene til å gå på tvers av kjønnsroller og tradisjoner.

Med et rikelig og omfattende datamateriale, gjennom intervjuer og brev, har utvelgelsen av empiri vært krevende og utfordrende. Ved å bruke tre forskjellige forskningsdesign i en og samme oppgaver har det vært særdeles krevende å finne hensiktsmessige måter å presentere resultatene på. Jeg har prøvd å ta de beste valgene for videre analyse og drøfting og begrunnet disse opp mot teori og tidligere forskning på temaet.

Svaret på problemstillingen finner jeg i konteksten om mine informaners refleksjoner om valg i den samfunnsstrukturen de lever i, et senmodernistisk samfunn med tradisjonelle kjønnsroller i yrkesfag

3.5 *Etikken og personvern*

Å ta stilling til etiske spørsmål som kan oppstå er viktig før gjennomføringen av forskningsprosjekt. Etikk handler om hvordan vi behandler menneskene rundt oss. Hva er det vi kan gjøre og mene om andre uten at det kan påvirke dem på en negativ måte? Dette er spesielt viktig i samfunnsforskning fordi svarene forskeren får gjerne handler om medmenneskelige forhold som kan være både personlig og følsomt.

I dette prosjektet er det begrensede muligheter for å gjenkjenne informantene, de er anonymisert gjennom fiktive navn og skolenavnet er heller ikke oppgitt. Dette har vært nødvendig da flere av mine informanter har tatt et så spesielt yrkesvalg med få jenter, at de lett kunne ha blitt identifisert.

Skolen og elevene, og foresatte til elever under 18 år, har fått brev der jeg redegjør for mine metoder og formål med undersøkelsen, der også samtykkeskjema ble utsendt. Elevene fikk

også spørsmålene, som jeg ville bruke på intervjuet, noen dager før, så de hadde anledning til å tenke seg om. Jeg gjorde dem oppmerksom på at all personlig informasjon som navn, skole og andre opplysninger som kan gjenkjennes blir slettet, og at det i stedet brukes fiktive navn. Samt at alle intervju ville bli slettet så fort de var ferdig transkribert. I henhold til de forskningsetiske retningslinjer fikk de beskjed om at de når som helst kunne trekke seg fra undersøkelsen (etikkom.no, 2015). Alle intervju er anonymisert og lydfiler er slettet etter transkribering. Bare alder og hvilket års trinn vedkommende går, vil komme frem i undersøkelsen.

Mine tre intervjuguider var tilnærmet like. Her opplyste jeg om intensjonen med intervjuene og brevene og hvor lenge det ville vare, i tillegg til spørsmålene. Jeg skal være trofast mot det informantene svarer og skriver og jeg vil tolke deres svar etter beste evne med min kompetanse og forforståelse.

3.7 Pålitelighet og troverdighet

I kvalitativ metode brukes ofte begrepene pålitelighet og troverdighet (Johannessen, et.al 2011). Kvaliteten på denne studien avhenger av om jeg klarer å svare på problemstillingen og om jeg har klart å være overbevisende i mine resultater.

I en kvalitativ studie er det lønnsom å få informanter som klarer å formidle, og har reflektert rundt sine egne handlinger og valg (Johannessen, et.al 2011). I denne studien er det informanter som er unge og livserfaringen er da heller ikke så stor, så alder kan være en begrensing. I mitt empiriske datagrunnlag har jeg ingen «mistanke» om at noen av utsagnene bevisst skal være direkte feilaktig eller overdrevet fra informantenes side.

Det å bruke livshistorieintervju ble bestemt relativt langt inn i prosessen med valg av informanter. Hadde dette vært tidligere i studiet ville mitt ønske ha vært flere livshistorieintervju og med dypere spørsmål om blant annet deres sosiale herkomst og mer rettet på om de har opplevd ubehageligheter eller ydmykelser i situasjonen, som en merket minoritet.

På et tidspunkt i studiet tvilte jeg på om brevene kunne brukes som datamateriale eller bare som bakgrunnsmateriale. Jeg fant ut at det var hensiktsmessig å bruke brevene for å underbygge mine informanters meninger og refleksjoner. Her kommer svakheten med brev

som empiriform tydelig fram. Ettersom det var anonymt brev hadde jeg ingen mulighet å spørre videre, som det kunne ha vært i et intervju.

Jeg føler at min forforståelse på feltet har bidratt til at intervjuene ble både åpne, konstruktive og relevant for å belyse problemstillingen. Samtidig kan min bakgrunn og engasjement for temaet ha påvirket og farget intervjusituasjonen. Dette er en utfordring for påliteligheten med kvalitativ forskning, for man gjerne vil unngå forskningseffekten (Tjora, 2012). Der personlig engasjement og andre ting kan forstyrre forskningens og virkelige analyse.

Forskningseffekten som handler om den påvirkningen forskeren har på prosjektet, i denne sammenhengen på intervjuet og informantene Tjora (2012). Som nevnt er dette et felt og tema jeg er meget engasjert i og derfor kan min subjektive holdning ha påvirke informantene. Studiets troverdighet styrkes ved at jeg kan sette min forskning opp mot tidligere forskning, teorier og perspektiver (Henriksen, L.B. 2003). Mine teoretiske forankringer og funn fra tidligere studier, i forhold til tema og forskningsmetoder, er til dels fra masterstudiet i yrkesdidaktikk ved NTNU og til dels gjennom gjennomgang av tidligere forskning på feltet både i Norge og Skandinavia.

I oppsummeringen av kapittel 3 vil jeg nevne begrunnelsene for mine metodiske valg. I tillegg er det en grundig gjennomgang av hva som er tema, hvordan få frem data og hvorfor og hvordan jeg valgte mine informanter. Og hvordan tilnærmelsen til analysen vil foregå. Tilslutt har jeg diskutert etikk og kvaliteten på oppgaven.

I neste kapittel vil jeg redegjøre for de empiriske resultater av undersøkelsen, her fremstilles min empiri fra 6 individuelle intervjuer og 7 brev fra til sammen 10 individuelle informanter

4. Empiri

I dette kapitlet presenteres informantene, deres tanker og refleksjoner om sitt grensesprengende yrkesvalg og deres erfaringer om utfordringer og hindringer de møter på grunn av sitt kjønn.

I dette kapitlet er resultatene sanset gjennom mine informanternes fortellinger om deres erfaringer og senere transkribert og fortolket av meg. Kjernen i oppgaven er å studere hvordan jenter reflekterer over sitt yrkesvalg og hvordan de oppfatter seg sjøl i et skolemiljø med maskulin kontekst.

I inngangen til dette kapitlet velger jeg å beskrive for å beskrive mitt første møte med Kristine, Siv og Ragnhild, som inngang til empirien.

Ragnhild (17 år) og jeg skulle møtes i byen for å dra på min arbeidsplass, der jeg hadde fått låne et møterom til intervjuet. Hun møtte presis utenfor biblioteket. Alle intervju startet jeg med: «Vær så god, fortell om ditt liv». Ragnhild fortalte gjerne. Det var ikke mange ganger jeg måtte komme med kommentarer eller utviklingsspørsmål. Tatt i betraktning hennes unge alder og relativt sett korte livserfaring, så var det tydeligvis at Ragnhild hadde sterke og utdypende refleksjoner over sitt yrkesvalg og sin identitet.

Det var Kristine (16 år) som hadde avtalt med læreren og fått booket rom for oss til intervjuet på skolen. Hun var tydeligvis trygg på situasjonen, men samtidig spent. Og det så ut som hun hadde full tillit til meg fra første sekund. Etter presentasjon, der jeg fortalte om min masteroppgave og hvorfor jeg vil forske på jenter som henne, fortalte jeg hvordan intervjuet ville forløpe. Og jeg spurte om hun var forberedt til dette. Og da svarte hun at det var bare å starte rett på. Kristine begynte friskt med sin livshistorie, men etter hvert gikk hun litt tom og jeg måtte komme med en del utviklings – og tilleggsspørsmål under hele samtalen. Det må tas i betraktning at hun er bare 16 år og at det å fortelle om seg sjøl, over en så lang tid kan være krevende og utfordrende.

Siv (21 år), henne hentet jeg ved hybelen hvor hun bodde. Vi hilste pent og samtalen var i gang. Vi kjørte til min arbeidsplass der vi kunne sitte på et møterom, alene og uforstyrret. Det ble et meget spesielt livshistorieintervju med Siv. Kanskje alle former for intervju er spesielle, men for meg som ikke har så mye erfaring var det her mye som kom frem i samtalen, som ikke kom frem i teksten hun sendte meg

4.1 Resultater undersøkelsene

Først vil jeg løfte fram livshistoriene til Ragnhild, Kristine og Siv, gjennom en narrativ fortelling, slik de fortalte dem og jeg fortolket dem. Dette vil bli de viktigste resultater inn i analysen. For å understøtte resultatene i livshistorieintervjuene tar jeg inn empiri fra undersøkelse 1 og 2 i tillegg. Tilslutt sys alle relevante funn sammen og bringes videre til drøfting.

4.1.1 Identitet

«Æ e en stor blanding, æ vil si at æ egentlig e den æ e, en stor blanding. Men samtidig e æ en skikkelig jentejente» (Ragnhild)

Jeg vil her fremstille mine informanternes refleksjoner om sin identitet. Fremtredende her blir hvordan de ser på sin identitetsskaping gjennom kjønnsroller og yrkesvalg i skolen.

4.1.1.1 Informanternes refleksjon over spørsmålet «Hvem er du?»

Her vil jeg trekke frem de viktigste funn i forhold til informanternes oppfatning av sin egen identitet.

Ragnhild kommer fra arbeiderklassen. *«Det er ingen ingeniører eller noe slikt, nei»* sier hun når jeg spør henne om familiebakgrunn i intervjuet. Jeg merker at hun kommer fra stolte arbeidertradisjoner og hennes sosiale identitet er trygt plantet i yrket hun skal inn i.

«Hvilken type jente er du, prøv å karakterisere deg sjøl» spør jeg.

Æ e en stor blanding, æ vil si at æ egentlig e den æ e, en stor blanding. Men samtidig e æ en skikkelig jentejente. Æ e mest med jenta, men har ingen problemer å vær med gutta, og æ har mange guttevenna. Men samtidig like æ å pynt mæ å. Og vær litt som andre jenta. Ja, æ vil si at æ e en god blanding, men samtidig mer jente enn gutt. Æ e jo itj akkurat sjenert».
(Ragnhild).

Hun sier at hun er ei glad og utadvendt jente, og kanskje litt «guttete» i humoren.

Siv kommer fra ei lita bygd i Finnmark, fra en reindriftssamefamilie, det er hun veldig stolt av. Faren er arabisk og flyttet fra familien da hun var 13 år. Oppveksten med muslimsk far har ikke alltid vært like enkel og det skjedde «tragiske ting». Faren ville ikke at hun skulle gå på skole i Norge i hele tatt og hun sier litt bittert *«Og han er veldig negativ til den jeg er i dag»*. I

hennes oppvekst har det hendt mye merkelig, sier hun. Dette, tror hun, kan ha påvirket henne til den hun er i dag.

Siv forteller at hun er veldig arbeidsom og hun liker å jobbe og være i aktivitet. Hun forstår ikke folk som sitter stille hele dagen og spiller på data. Hun er et naturmenneske, glad i dyr men har ingen. «Jeg er et vinterbarn», sier hun. Liker seg best med å kjøre snøscooter, stå slalåm og snowboard og å bygge snøhule. Så sier hun:

Skeiv da, det er en fin egenskap! Kan spille musikk, det er en fin egenskap, bra partytriks! Hmmm, veldig snill og kan være litt sta. Æ tar nok litt plass når jeg kommer inn. Det vil æ tru. Også jeg er sta når jeg vil ha ting gjort, også kan bli sint. Men det liker jeg ikke. Så er jeg veldig omtenkstom, bryr meg veldig om andre. (Siv)

Sivs kjæreste med ei dame som er 11 år eldre, men hun tenker ikke så mye på sin legning. Hun har vært det så lenge, sier hun, men hvis noen spør sier hun at hun har en kjæreste og er skjev.

Siv liker seg best på landet og har litt hjemlengsel når hun bor i Trondheim. «*Siden jeg er ei jente som liker andre jenter, så har jeg møtt folk som har vært ekle med å si «Ja, det er kun de jentene som velger dette yrket» sier hun.* Men stort sett syns hun folk er greie og hjelpsomme **Johanne** stikker seg litt ut fra de andre informantene. Hun er en beskjeden jente, som ikke liker å stikke seg frem i mengden eller i klassen og ikke ser sitt valg som noe utradisjonelt. For henne er dette et naturlig valg, som hun sier. Og hun har tatt denne avgjørelse helt på egenhånd. Det samme er det med **Marthe**. Hun er trygg på seg sjøl og kan ikke forstå at jenter i utradisjonelle yrker har utfordringer som kan føre til problemer. Marthe har aldri forstått at dette kan være et tøft valg. Hun ser på dette som et rasjonelt valg, utfra hennes identitet, interesser og personlighet. Hun sier «*De som ikke velger yrke ut fra sine interesser er feige, bare fordi det er «guttefag». Kjønn har ingen betydning bare man gjør en bra jobb og er ordentlig folk.*»

4.1.1.2 Hvilke betraktninger har informantene om sitt valg av utdanning?

Ragnhild hadde allerede bestemt seg i 9. for at det var TIP hun ville søke på i videregående. «*Fordi æ hadd lyst til å velge noe utradisjonelt, både søstera mi og søskenbarnet mitt har gjort det*» sier hun. Ragnhild har ikke tenkt særlig over at det er spesielt å være jente på TIP, det som er spesielt er at det er bare hun som jente.

Nå går hun Vg2, på samme skole som Vg1, innenfor TIP-faget. Lærlingejobber er allerede sikret (vår 2014) i det faget hun ønsket seg mest.

Og da ei venninne søkte seg til et «guttefaglig» område, ble valget mye enklere å ta også for Ragnhild. Uten henne hadde ikke Ragnhild vært der hun er i dag. Som hun sier «*Og da ble det mye lettare å velge det å da. Så du ikke va helt alein som jente*». Hvis det ikke har vært for venninna, hadde Ragnhild søkt seg over til en annen skole, der hun visste at det var flere jenter i TIP-klassen. Hun avslutter med å si: «*Og jeg kan si at vi to ikke er typiske jenter som går et slikt yrkesfag*».

Her er Ragnhild veldig optimistisk. «*Æ skjønner egentlig ikke sjøl kossen æ har torsa å gjøre det, men æ vet itj, kanskje noe med viljen min. Æ har hørt at æ e veldig sta*». Her kommer den moderne jenta tydelig frem, jenta som ikke lar seg pille på nesen. Men velger den veien som er riktig for henne.

En annen motivasjonsfaktor var å komme seg tidlig ut i arbeidslivet for å tjene egne penger, dessuten er arbeidstiden i Nordsjøen fristende, som hun sier. «*Æ vil vær sparsom med pæng, æ skal itj flytt ut (fra foreldrene) med en gang. Glæde mæ te pengan kjem, ja*»
«*Det e fint med litt pæng når du har flyttet for deg sjøl og skal ha bil*», sier hun kjekt.

Siv tenkte på å søke TIP og BA, men valgte tilslutt elektro, sjøl om hun grudde seg til matematikken. Hun startet med ikke altfor store forventninger, etter vanskelige år på barne- og ungdomskolen, men hun syntes etter hvert det var artig. Spesielt da matten ga en mening. Sivs motivasjon for å velge et utradisjonelt yrke er at hun liker å gjøre «gutteting». Og det liker ikke faren. Så litt i protest mot han vil hun gjøre det hun liker best.

Siv former ordene sakte og hun tenker seg grundig om når hun snakker. Det er som hun tenker samtidig som hun lurar på hvordan hun skal si ting. Vekselvis stirrer hun ut av vinduet og ned i bordet. Nå og da kikker hun meg i øynene, spørrende om jeg forstår hva hun mener. Mora har jobbet siden hun gikk ut av ungdomsskolen og har nå opparbeidet seg et slags fagbrev innenfor inkassobransjen og tjener penger! Siv er veldig stolt av henne. Det er veldig viktig for henne å få fast jobb og inntekt. Det var også en motivasjonskilde for hennes yrkesvalg.

Sina, Irene, Nina og Ruth gleder seg til å jobbe i et utradisjonelt yrke og er glad for sitt valg. Noen fulgte barndomsdrømmen. De ønsker å få jobbe med kroppen, og ikke bli sittende på et kontor og stirre i datamaskinen. Flere er godt vant med praktisk jobbing hjemmefra og som Ruth sier: «*Jeg synes at alt av «mannegreier» er artig å holde på med, derfor tenkte jeg litt annerledes enn resten av jentene da vi skulle velge yrkesvei*». Hennes tilfredshet med sitt utradisjonelle yrkesvalg er stor.

Nina hadde vært på utplassering i en rørleggerbedrift allerede og syntes det var artig. Hun er ei jente som sprudler når hun snakker om seg sjøl og sitt yrkesvalg. Hun sier og ler «*Det er så artig når dem spør om æ skal bli sykepleier eller lærer, og så si æ RØRLEGGER*» (Nina).

Kristine startet på videregående etter å ha gått på barne- og ungdomsskole med bare 2 - 4 jenter i klassen og var derfor godt vant både på skolen og på fritiden med gutter og guttevenner. «*Så æ vant å vørrå sammen med guta, og e syns det e ganske godt. Det e itj så mye drama med dem*» fortalte hun og flirte litt usikkert.

4.1.1.3 Rollemodeller for deres yrkesvalg

Ragnhilds søster gikk også på TIP og er lærling i et yrke innfor samme bransje, og hun tipset henne om faget. Hun har også ei kusine i bransjen.

Jeg spør **Siv** om hun kjenner flere jenter som har gått inn i kjønntypiske yrker? Hun svarer at hun har en kusine som er bilmekaniker og at hun har mange venninner som velger utradisjonelt. «*Kjæresten min er veldig gammel, 32 år, og har jobbet som industrimekaniker og valgt utradisjonelt hun også. Hun har påvirket meg og støttet meg i å søke på elektro. Kjempebra*» forteller Siv.

4.1.2 Senmodernitet og feminisme

«*Kjønn har ingen betydning for faget, sier hun, bare man gjør en bra jobb og er ordentlig folk*» (Marthe)

I dette kapitlet vil jeg se på hvordan senmodernitet og kjønnsroller har påvirket informantenes yrkesvalg. Jeg vil se på hvilke hindringer eller fordeler kjønn kan ha, og om informantene vil følge sin drøm om yrkesvalg.

4.1.2.1 Hvordan er det å være begge kjønn i yrkesutdanningen du har valgt?

Her vil jeg høre informantenes refleksjoner over kjønn og yrkesvalg.

Siv og Ragnhild ser ingen hindringer når det gjelder jenter i yrket de har valgt. Ragnhild sier: «*Nei, jeg ser ingen hindringer for meg som jente i dette yrket. Men noen ganger sier de i klassen: «Det der klare du ikke!» Men e bryr itj mæ noe om det. Dem får nå sjå*», sier hun trassig. Siv sier at det bør bli flere «kvinnfolk» i yrket, så hun slipper å være alene.

I brevet Ragnhild skrev, var hun meget kritisk og bestemt på spørsmålet om jenter på guttedominerte linjer. Hun skrev «*Jeg vil nok dessverre ikke anbefale noen jenter får å gå denne veien jeg gikk, får som sagt, det har ikke vært bare å være jente i et yrkesfag*».

Og på intervjuet var hun klar over det og hun fortalte at hun skrev brevet om høsten og i oppstarten på Vg2, da hun var inne i en trasig periode på skolen. Jeg tar det med fordi jeg syns det er såpass viktig i forhold til den motstand som kan oppstå. Og her er hun meget ærlig. Det er ikke alltid rosenrødt, jeg har sjøl erfart oppgittethet og resignasjon og har tenkt at jeg ikke ønsket at andre jenter skulle få sånne harde prøvelser. Jeg har også tenkt mange ganger på om jeg vil anbefale mine tre døtre å gå inn i utradisjonelle yrker med bare menn, og vet ikke om jeg ønsker det!

Ruth er opptatt av at det er begge kjønn på arbeidsplassen og hun tror det er sunt at begge kjønn jobber sammen. Arbeidsmiljøet blir bedre og hennes erfaring er at de blir tatt godt imot på arbeidsplassene.

Irenes familie fikk henne å stole på at dette yrket passet for henne. Hennes refleksjoner og tanker rundt jenters yrkesvalg er velfunderte og gjennomtenkte. Hun mener at alle skal ha lik rett til å jobbe og utvikle seg uansett hvilket yrke man velger. At det er begge kjønn i et yrke og på en arbeidsplass fører til et mer positivt arbeidsmiljø, med mindre gutteprat i de mannsdominerte yrker, og litt mindre drama og snakk i de kvinneedominerte yrker.

Irene er flink til å skrive og ordlegge seg og skriver under brevet med fullt navn og skolenavn. Det er tydelig at Irene er meget fornøyd med sitt valg og sine erfaringer i forhold til dette.

Sina og **Johanne** tror ungdom velger det de liker. For dem er det helt logisk og et naturlig valg, utfra deres interesser og personlighet. De mener at kjønn ikke har noen betydning bare man gjør en bra jobb og er ordentlig folk. **Ragnhild** tror at jenter følger etter venninnene sine i yrkesvalg. «*Og æ sitt på TIPPEN med gutan*» sier hun lattermild. I hennes jentegjeng går de idrettsfag, media og kommunikasjon eller studieforbereidende og hun tror de ikke risikerer å søke noe annet, men bare henger seg på det de andre jentene gjør. **Nina** tror hun mangler forskjellige muskler til å gjøre forskjellige ting, hun skulle med fordel ha vært litt større og sterkere, sier hun og flirer. Nina tror det kan være en grunn til at det er så få jenter i yrket.

Marthe er den bastante typen som mener og tørr å si at de som ikke velger ut fra sine interesser uansett kjønn er feige. Kjønn har ingen betydning, sier hun, bare man gjør en bra jobb og er ordentlig folk. Og hun mener også at kvinner, jevnt over, er litt nøyere med hva de gjør. Hun er optimistisk i forhold til lærlingkontrakt.

4.1.2.2 Hvilke planer har du fremover?

Kristine vil fortsette på sitt yrkesløp og bli elektriker og kanskje senere ta fagbrev som energimontør, og kanskje jobbe i Nordsjøen fordi hun kjenner en gutt som jobber der.

Kristine føler hun har tatt et riktig valg. Og hun synes at fordelene med dette yrket er at det viser at jenter kan utføre dette like godt som en gutt. Og hun har hørt at flere firma ønsker jenter velkommen.

Ragnhild ønsker seg fagbrev, det er drømmen og målet i første omgang. Hun har allerede fått sin «yndlings – lærlingeplass» i Nordsjøen. Ragnhild hadde referansene og karakterene i orden og har allerede gjennomgått et sikkerhetskurs. Og hennes valg har fått større og større betydning for henne, etterhvert som hun har fått prøvd seg i praksis.

Ragnhild gleder seg til fremtiden. Hun sier det er veldig greit å ha jentegjengens støtte nå når hun skal flytte og at det er noen som gleder seg til hun skal komme hjem på besøk.

Da jeg spurte om hun hadde tenkt på å være jente i dette yrket, svarte hun at noen lærere sier det er mange «gamlinger» som jobber på det feltet (i Nordsjøen) dit Ragnhild skal, og det er litt skummelt å tenke på, synes hun. «*Uansett ka dem si, så skal ikke æ la dem påvirke mæ. Æ skal klar mæ fint*».

Siv hadde egentlig lyst å søke på flymekaniker, men det gikk ikke ettersom hun hadde brukt opp ungdomsretten sin. Men hun føler nå at hun har funnet den rette yrkesveien og har gjort et riktig valg. Dette yrkesfaget gir mange muligheter, hun kan jobbe over hele verden og innenfor offentlig og privat sektor, innenfor industrianlegg og små og store bygg. Hennes yrkesfag trenger fagfolk, så arbeid og muligheter er ikke noe problem, tror hun. Etter endt fagbrev og noen praksisår på baken har hun lyst til å ta videreutdanning og få mesterbrev. Hun ønsker sterkt at flere jenter søker dette yrket så hun kan få seg kvinnelige kollegaer.

Irene, Sina og Marthe gleder seg til å jobbe i et utradisjonelt yrke og er glad for sitt valg. Deres plan er først og fremst å ta fagbrev, ei vil ta fagskolen etterpå og kanskje bli yrkesfaglærer.

Anna og Ruth har ikke hatt den positive opplevelsen som de hadde drømt om, så etter to år på BA og KEM vet de ikke lenger hva de vil bli. Anna har mistet mestringsfølelsen og Ruth vil ta et friår. «*Vi får bare vente og se hva framtiden vil bringe*» sier Ruth til slutt.

4.1.3 Makt og kjønn

«*Nei, nei æ går aldri i arbeidsklærne i kantina. Nei, da føler æ at alle sjer på mæ og herregud kan gjør ho der*» (Ragnhild)

Jeg har valgt minoritetsperspektivet som inngang til empirien om maktspørsmålet der jeg spør hvilke reaksjoner informantene møter utenfra, hvordan de trives i klassen og hvordan forholdet til læreren er. Fremtredende her er hvilke erfaringer informantene har fått av å ta et utradisjonelt yrkesvalg. Har de refleksjoner om seg sjøl som en «merket minoritet»?

4.1.1.1 Har du fått reaksjoner på ditt yrkesvalg?

Ragnhild er den eneste i sin jentegjeng som har valgt utradisjonell linje og hun var spent på deres reaksjon. Men hun syns de har vært støttende. Her ble hun overrasket fordi hun trodde at de ville få andre «gjenger». Ragnhild var litt redd for at hun ville sitte igjen med guttene på «*TIPPEN*». Så sjøl om de går forskjellige linja på videregående er de ofte sammen og er sterkt knyttet sammen. De syns hun er tøff og modig som skal uti Nordsjøen å jobbe.

Ragnhild har fått andre kommentarer fra mer perifere venner, sånn som at ei «sånn jente» som hun skulle gå på en «sånn» linje. Dette virket støtende og stigmatiserende på henne.

Sina har tydeligvis hatt en lengre ferd mot sitt yrkesvalg enn de andre jentene. Hun har kjempet både mot seg sjøl og omgivelsene. Sjøl om hun hadde en barndomsdrøm om å bli bilmekaniker, har hun startet på forskjellige yrkesløp etter endt ungdomsskole. Sina var veldig usikker på om hun turte å bryte kjønnsrollemønstret og om hun i hele tatt skulle følge sin drøm. Hun sier at det er mange som ikke tror at jeg kommer til å klare å bli bilmekaniker og de latterliggjorde henne. Men nå er hun klart til å bli det hun har foresatt seg og vil bevise for omverden at dette klarer hun. Hun tror at alle kan bli hva de vil, og er nå glad for sitt valg. De fleste har fått fin støtte fra familien, noen er til og med glad for at de skal bli noe i hele tatt. Til og med besteforeldregenerasjonen er stolt av barnebarna, noe de syns er litt overraskende. Men de møter mange og krevende reaksjoner når de forteller til slekt og venner hva de har tenkt å starte på. Her er noen utdrag: «*E du stein hakke toillat*» sier **Nina**, noen venner uttrykker at de er sjokkert og lurert på om de vil overleve. Men dette er todelt, for samtidig får jentene tilbakemeldinger på at de er kuule og steintøffe fordi de tør. «*Til og med mormor syns jeg er tøff!*» sier Nina.

4.1.1.2 Hvordan trives du i klassen og på skolen?

Ragnhild hadde ei god venninne i klassen på Vg1, men på Vg2 valgte de forskjellig yrkesvei. På Vg2 startet hun opp som den eneste jente i faget og i klassen. Dette syntes hun var en grusom og vanskelig tid fordi hun følte seg så ensom. Hun grudde seg til å gå på skolen og egentlig ville hun bytte linje. Men etterhvert som året skred frem ble det bedre. Hun tror

guttene så at hun sleit, og de tok etterhvert vare på henne. Ragnhild trives etter hvert godt sammen med guttene, men det kan bli veldig mye oppmerksomhet og i lengden blir det slitsomt. Så startet det ei jente til utpå tidligvinteren, noe som var «ganske greit», sjøl om de ikke ble bestevenninner. «Æ va rett og slett så alene, hadde ingen andre». Og når hun forteller om det, er det en liten bris i stemmen hennes. «Og du veit da. Gutta! Jentan venter på hverandre, mens guttan bare fær jo, sånn. Dem følge itj det derre vi har. Hvis æ bruke litt lengre tid, så står æ no der da, alein». For henne var det ikke bare å slenge seg med guttegjengene, hun følte seg så alene, den eneste jenta. Det var ikke så enkelt å be om å sette seg ved siden av dem. Etter et par måneder kom det ei ny jente i klassen. Men dessverre var hun ikke så mye på skolen. «Og da blir jeg alene igjen da!» sier Ragnhild. Hun synes det går greit, ikke noe problem, hevder hun.

Ragnhild kaller seg et konkurransemenneske, og på ungdomsskolen var hun skikkelig målbevisst på karakterer og hadde mange jenter å konkurrere mot der. Ragnhild har bare hatt mannlig kontaktlærer. På Vg1 var de 4 jenter i klassen og den klassen var ikke spesielt skoleglad. Ragnhild kom fra ungdomsskolen med bare femmere, og der hadde hun noen å konkurrere mot, både gutter og jenter, men best liker hun å konkurrere mot jenter. Men på videregående har hun ingen å konkurrere med, ingen i klassen var interessert. Og Ragnhild ble påvirket av dette, så til jul hadde karakterene havnet ned på fire blank. Det var meget umotiverende og hun har aldri vært så skolelei. Motivasjonen var på bunn men tanken på lærerpllassen, den var i fokus. Så det var bare å stå på.

Langt ut i intervjuet kommer vi inn på problematikk rundt arbeidsklær, om de er funksjonelle, størrelser for jenter og gutter, og hvilke farger de har. Så sier hun plutseligst hun ikke går med arbeidsklær i kantina. Hun er redd for hva de andre på skolen vil si om henne.

Men æ føle litt der, at dem tenke litt rart om mæ og det like æ itj. Og æ føle mæ ikke komfortabel, sjøl om dem ikke mene noe negativt med det. Æ føle bare at dem ser rart på mæ. Det er flere jenta som går TIP, som går i andre klasser og noen av dem går med arbeidsklærne i kantina. Dem bryr sæ itj, lissom.

Gjennom intervjuet lar jeg merke til at hun har problemer med å bruke ordet utradisjonell eller at noen skal synes om henne at hun er maskulin. Ragnhild vil bare være ei vanlig jente som går på et vanlig yrkesfag og hun vil det skal være normalen.

Siv har ingen spesielle venner i klassen, de andre er for unge, bare gutter og de er heller ikke særlig interessert i faget. Hun synes det er synd at de andre elevene er så umotivert på skolen.

Hun uttrykker et sterkt ønske om å være flere jenter i klassen «*Det har vært artigere med et annet kvinnfolk. Fordi når det er to kvinnfolk blir det jo et bånd, helt klart*» sier Siv. Og like etterpå for å trøste seg sjøl. «*Men det går bra.*» I fellesfag og gym er det flere jenter og det er bra. Siv sier plutselig «*Lærerne er veldig flinke, men litt sløve og de er bare gutter også. Det er bare gutter hele veien. Bare mann, manna, manna. Men det er helt greit*»

Siv er vant med bare gutter i klassen. På Vg1 var de 2 jenter av 45 og ikke bare det, som hun sier «*I tillegg var alle guttene 16 år. Der var det altså mye hormoner ute og fløy da*», flirer hun. Hun oppfatter seg sjøl som tålmodig, og den klassen hun går i år, er enda mer barnslig og umoden enn på Vg1. «*DET ER BARE MÆ I KLASSEN. DET E BARE MÆ, ENESTE JENTA*» sier hun oppgitt. Elevene her har kommet inn på sitt 2. og 3. valg fordi det ikke er så populær linje. «*Og det resulterer i at de sitt å kaste ledninger på hverandre*» sier hun. «*Og det er ganske umotiverende*»

Jeg må også spørre Siv om gymtimene.

«*Den er tragisk, hehe, den e veldig tragisk. Fordi det er en gjeng med apekatter og når de får en ball blir de veldig overbegeistret. Du skulle ikke tro de er født med baller*», sier hun og her humrer hun litt. «*Aldri vært borti en sånn klasse, med så sterkt konkurranseinstinkt. Så det er veldig sånn om det er en eller annen lek så er det – å vi vant åååå. Går det ant, lissom. Alle guttene er flink i idrett og de fleste i fotball, så det går mest i ballspill*». (Siv)

Det ble et meget spesielt livshistorieintervju med Siv. Kanskje alle intervjuer er spesielle, men her var det mye som kom frem som ikke kom frem i teksten hun sendte meg. Ettersom hun er noen år eldre enn de andre jentene, har hun også noen flere år å få sin livshistorie på

Johanna, Marthe og **Sina** synes de tatt et riktig yrkesvalg og de er fornøyd med tingenes tilstand, de er trygge og fornøyde både med klassen og lærere.

Nettverk på skolen

Kristine forteller at på hennes skole går det 6 jenter på elektro, 4 på TIP og ei på BA og de møtes en gang i blant. De har til og med fått designet en egen genser med bilde av jentene der det står «*MITT VALG og faget.*». Jentene har sammen med læreren (kvinne) jobbet frem design og bestilt den sjøl etter en lang diskusjon om fasong, farger, tekst og bilder. Kristine liker at de kan samles og snakke, bare jentene.

Siv har vært aktiv med i organisasjonen «*Kvinner i utradisjonelle yrker*». Hun var med og holdt foredrag om faget sitt på en ungdomsskole i Trøndelag. Hun gjør det for å vise yrket

frem, og prøver å rekruttere flere jenter til faget. Hun vil at folk skal tenke litt mer på hva de vil og hvilke muligheter det er innenfor elektro.

4.1.1.3 Hvilke relasjoner har du til lærerne dine?

Ragnhilds forhold til kontaktlæreren var nokså pragmatisk. Hun liker struktur og orden på ting, og hun oppfattet læreren som «*en typisk TIP lærer, ustrukturert, sløv og lat*» sier hun. Hun sier dette litt beskjedent, men i tillegg med en lettet følelse av at det var godt å få sagt det. Ragnhild har tydeligvis et anstrengt forhold til gymlæreren (mannlig) på vg2. «*Han tar ikke hensyn til at det er to kjønn i klassen*», sier hun direkte oppgitt. Dette var til stor forskjell fra 1. året på TIP, der hun hadde ei kvinne til gymlærer og det var flere jenter i klassen. Der tok læreren hensyn til at guttene kunne være hardhendte og sterkere enn oss jentene, som hun sier.

Første timen i kroppsøving på Vg2 glemmer hun aldri. Læreren hadde ikke klart å ordne garderobe til henne, eneste jenta. Hun ble henvist til handikapdoen. Men han skulle ordne det til uka etterpå. Men da hadde hun fått garderobe med tredjeklassejentene på studiespesialisering, og for henne var det helt uaktuelt. Ragnhild følte at de tenkte «- *ka svarte, går du der TIP, koffer det, trur du ser kul med guttan. Æ har følt det slik, spesielt i gymmen. Da blir på en måte litt mer synlig*».

Jeg spør om hvordan er det ellers i kroppsøving, ellers. Etter egne erfaringer og andre informanternes fortellinger ble dette et relevant spørsmål. «*I overkant mytti fotball*» sier hun da. «*Ja, sånn var det for 40 år siden også*», sier jeg. Jeg tror spørsmålet kom litt bardust på, for hun sier:

Det e hele tiden er det gutte-idretter! Han tar aldri noe hensyn til mæ. Så æ gikk nå ned en karakter fordi æ itj torte å ta i alt som æ kunna ha gjort. Så hvis æ ikke får en femmer i år, da ska det fram, ja. Æ skulle egentlig ha sagt det til han, men æ orska itj. Mamma og pappa vart skikkelig sint dem å, det e jo rett og slett dårlig gjort at han ikke skjønner det sjøl, at det har vært helt annerledes om det bare har vært jenta og spilt fotball (Ragnhild)

Ragnhild liker ikke tanken på at de andre ser henne og kanskje tenker negative tanker om henne. Ragnhild har drevet med idrett hele sitt liv og er spesielt glad i ballspott, men på Vg2 får hun ikke presentert seg på en faglig god måte.

Nina trives godt i lag med guttene i klassen og har gjort det helt siden barneskolen. Men hun har vært gjennom et trasig år på Vg1, men som hun sier «*Jeg har klart å legge det året bak meg*». Nina hadde en dårlig relasjon til læreren som «bare» var tømmer, som hun sier. Hun kom i konflikt med han og en gang leste han opp, for hele klassen, noe hun hadde gjort dårlig.

Da klikket det for Nina og hun slo han med en linjal, som var en meter lang. Han sa han skulle anmelde henne, for vold mot lærer, med det gjorde han heldigvis ikke.

Man vet aldri hva som kan komme frem i dybdeintervju, når informantene åpner seg. Det kan komme nære betroelser fra informantene når man først har fått deres tillit. Dette kom frem på slutten av intervjuet da jeg stilte spørsmål om hun noen gang har følt at gutter ikke synes hun har noe i dette faget å gjøre, fordi hun er jente? *«Ingen gutter har ytret seg om det, men læreren fra Vg1, han var en jævla idiot»* utbryter hun først. Nina følte hele tiden at læreren brukte henne som *«et dårlig»* eksempel og at han var strengest til henne. Han likte ikke å bli snakket til og hun tror heller ikke at han ønsker jenter på bygg og anleggsteknikk. *«Jeg tror ikke han likte meg, han syntes ikke jeg hadde noe der å gjøre»*. Når jeg spurte henne om han ydmyka henne, svarte hun bekræftende. *«Æ var bort nesten halve året, orka itj å gå på skolen fordi han «hakke» på meg hele tia»* svarte hun. Hun følte seg presset og sint hele året.

Heldigvis hadde hun en annen lærer i verksted og det gikk kjempebra. Det gikk så langt at hun trengte støtte og det fikk hun av lærerne på TIP. De hadde bare ei dør mellom klasserommene, og de brukte ofte å komme innom og se hvordan det gikk. *«Og det føltes trøkt og godt»* bekræftet hun.

Jeg spør om hun er mye sint dette året. *«Nei, nei, nei. Dette året er alt ok. Uansett, æ orke itj å gå og tenk på han derre der om dagen.»* avsluttet Nina. Nina startet på Vg2 ved en annen skole, ganske langt hjemmefra. Her har hun bare gode relasjoner til lærerne og synes rørleggerfaget er artig.

Annas guts og mestringsfølelse er blitt borte på skolen i Vg2 og hun føler seg usikker på veien videre. Men etter forskjellige episoder og dårlige erfaringer på skolen bestemte Anna seg for ikke å fortsette innenfor rørleggeryrket. Hun trives godt i klassen og er tillitselev, men hevder hun ikke mestrer faget. *«Æ trives godt i lag med guttan, men vil heller hoppe over på studieforberedende»* sier Anna. Hun blir ivrig på slutten av intervjuet når hun kommer inn på lærerens karakter og holdninger til henne og andre elever.

Jeg fikk en veldig god og fin dialog med Anna. Hennes nærhet og ærlighet var meget overbevisende og reflektert i forhold til hennes unge alder. Som voksen og med min forforståelse og som tidligere elev og jente i en enkjønnet klasse, kan jeg ane hva som har hendt med henne gjennom skoleåret og hvorfor hun ikke ønsker å fortsette utdannelsen. Hun sliter med å finne sin plass som jente og KEM- elev, og hun skylder på at hun ikke fikser faget. Hun har mistet mestringsfølelsen, og uten den er hennes yrkesvalg meget utfordrende. Anna forteller gjerne:

Læreren er litt skarp, litt tøff og litt mann. Han mobber ikke, men er bare sånn, han vet ikke hvor grensen til jenter går. Jeg spurte en gang om han visste når bussen gikk fra skolen. Og da stønner han og offer seg og utbryter «Ser æ ut som mora di, kanskje?» Og da ble jeg veldig sint og følte meg ydmyka, ble helt varm og da kom det fra han: «Du ble rødlett nå, Anna.». Da gikk jeg rett og slett fra timen. Hvorfor kunne han ikke svare meg på en voksen og ordentlig måte? (Anna)

Hun sier det har vært en del sånne episoder. Anna sier hun mistet respekten for læreren sin og gjerne svarer han tilbake. Og det er han ikke vant med. «*Jeg føler meg så usikker, som jente, det ser ut som alle guttene fikser faget*». Og hun fortsetter. «*Jeg har snakket med en annen lærer jeg har og hun har vært gjennom det samme sjøl, i sitt fag*». Anna er veldig glad for at hun også har en kvinnelig lærer i faget. «*Hun har hørt mye på meg*» sier hun til slutt.

Ut fra det hun sier om at det er i hodet det stopper opp, kan jeg forstå det som at den mannlige læreren har klart å drepe Annas glød for faget og at hun har mistet mestringsfølelsen.

4.1.4 Oppsummering empiri

Når informantene reflekterer over sin identitet beskriver seg sjøl som offensiv, aktiv, sta, bestemt, noen beskriver seg også som kritisk og de lar seg avfeie på noe vis. Andre er mer forsiktige med å karakterisere seg sjøl. De ser seg selv i et likestilt samfunn der jenter og gutter har like muligheter. 8 av 10 vil fortsette i yrket og ta fagbrev og få en god jobb, og kanskje ta videreutdanning innen faget. Jeg opplever dem som bevisste moderne jenter.

Reaksjoner på sitt yrkesvalg har alle fått fra sine nærmeste, naboer, venner eller andre de møter. Informantene må lære seg å argumentere for sine valg. I tillegg til reaksjoner fra omverden føler noen informantene seg alene som jente, og veldig synlig. Men stort sett trives de godt i klassen og på skolen.

Relasjon til lærer er tema for mange av mine informanter. Her er det flere med dårlige erfaringer i forhold til å være jente i et guttedominert yrkesfag og spesielt kan gymtimene være utfordrende. 2 av informantene fra livshistorieintervjuet nevner jentenettverk. Her trekkes det frem at det er fint at de kan komme sammen og snakke om sine opplevelser og utfordringer med andre som kanskje har opplevd det samme som dem.

Det generelle trekk i dette kapitlet synes som at moderne jenter tar rasjonelle valg ut ifra sitt ønske om utdanning uten å ta hensyn til kjønnsroller og barrierer. Men på den andre siden er de redd for å være alene jente og redd for hva andre mener om dem.

Jentene er sams i at de anbefaler andre jenter å gjøre det samme og flere nevner at det er sunt for arbeidslivet og for arbeidsmiljøet at begge kjønn er representert på arbeidsplassene og i klassen, ikke bare jenter eller bare gutter. De ser ingen hindringer faglig sett, men alt er ikke rosenrødt. Mange tror at andre jenter følger etter venninnene og det som er vanlige kjønnsroller når de velger seg yrkesfag, og at de ikke klarer å tenke utradisjonelt

I dette kapitlet er empirien av forskningsmaterialet og resultatene av dem sanset gjennom mine informanternes fortellinger om deres refleksjoner, og senere transkribert og fortolket av meg. I neste kapittel vil dette materialet analysere opp mot teoriene fra kapittel 2.

5. Analyse

I dette kapitlet vil jeg analysere det empiriske materialet fra kapittel 4, opp mot de teoretiske perspektivene fra kapittel 2, samt problemstillingen. I hvert avsnitt kommer de teoretiske refleksjonene frem sammen med empiri og min forforståelse, dette danner grunnlaget for analysen. Analysen har de samme hovedkategoriene som kapittel 4, identitet, senmodernisme og feminisme, samt makt og kjønn.

Sentralt for meg, i denne masteroppgaven, har vært å høre jentenes egen fortelling om hva de tenker om seg sjøl, om sitt yrkesvalg og hvordan det er å være jente i guttedominerte klasser. Jeg mener at ungdommens valg av utdanning er identitetsskapende, og hvert enkelt menneske tar individuelle valg ut fra sitt ståsted og sine muligheter. I tillegg til det individuelle valget, skal valget også passe inn i samfunnets kjønnede strukturer og sosiale kontekst. Noen jenter velger å bryte denne strukturelle konteksten. Teoretiske perspektiver i denne sammenhengen er identitet, senmodernitet og maktspørsmål. Disse perspektivene vil brytes ned til individ og individuelle valg, kjønnsroller og yrkesvalg i dagens samfunn.

Problemstillingen er: Hvilke tanker og refleksjoner gjør jenter om sitt utradisjonelle yrkesvalg i den videregående skole? Og sammen med forskningsspørsmålene vil dette gi grunnlaget til funn i analysen.

Hvilke oppfatninger har informantene av egen identitet?

Hvilke erfaringer og refleksjoner har informantene gjort seg, gjennom skolegang og yrkesvalg?

Hva er det som gjør at informantene søker seg til utradisjonelle yrkesvalg og derved bryter kjønnsrollemønstret i samfunnet?

5.1 Analyse av identitet

5.1.1 Identitet og kjønn

Alvesson (1998) sier at mennesket har et mangfold av identiteter og at kjønn er et av dem. Jakten på kjønnsidentitet, sin egen rolle, sin egen mening, dannes til dels gjennom det individuelle i tillegg til det sosiale møte mellom mennesker. Simone de Beauvoir (1949) sier at det ikke finnes noen bestemt måte å være kvinne på. Slik jeg tolker dette er det å være

kvinne ikke en identitet, men et menneske med mange identiteter. Også Nielsen og Rudberg (1989) presiserer at kjønnsidentiteten er en integrert del av en persons identitet og den er skapt i en sosial konstruksjon. Kjønsroller er når sosiale forventninger til et individ ikke passer inn med virkeligheten og forventningene skaper positive eller negative reaksjoner (Holter, 2001). Jeg vil mene å bryte kjønnsrollemønstret i dag, er utfordrende og krevende for dem som gjør det. Det er som de Beauvoir sier boka «*Det annet kjønn*» at i vesten tenker vi begrepet kvinne som det underordnede av begrepet mann. «*Vi har tatt det for givet*», sier hun (de Beauvoir, 2005). I disse overstående teoretiske innfallsvinkler har Sinas drøm om å bli bilmekaniker, vært utfordrende. Hun har startet på forskjellige andre yrkesløp etter endt ungdomsskole, og hun var veldig usikker på om hun turte å bryte kjønnsrollemønstret, og om hun i hele tatt skulle følge sin drøm. Ragnhild, derimot, kaller seg ei «jentejente» og følger drømmen om en lærlingeplass og god lønn. Hun hadde et ønske om å gjøre en forskjell, noe utradisjonelt. Men hennes dilemma er at hun føler seg selvløsende og liker ikke at andre tenker på henne og det hun gjør, som annerledes.

Der individet sjøl bestemmer over sin hverdag, hva som skal spises og hvilke venner man skal ha, beskrives som *selvets refleksive prosjekt* (Giddens, 1996). Sammen med Erling Lars Dale (2003) som beskrives menneskets handling som viljens autonomi. Er menneskets handlinger forenelig med viljens autonomi. Han har tre teoretiske hovedpunkt som jeg vil sette sammen med empirien:

Punkt 1 er å tenke selvstendig, som er at man tenker fordomsfritt og får en kulturell kompetanse. Her ser jeg Siv og hennes erfaring med å være skeiv (lespisk) og stolt av det. Hun mener også at hun er omtenkssom, bryr seg mye om andre.

Punkt 2 er å tenke universelt, som viser til en evne å se det man sier og gjør fra en annens plass i den sosiale integrasjonen. Eksempel på det er Ragnhild som hadde lyst til å velge noe utradisjonelt, og samtidig var bevisst på at hun ville bryte kjønnsrollene i samfunnet. Ruth ville skille seg ut og hun synes «*mannegreier*» er artig å holde på med. Også Siv liker å jobbe med «*gutteting*» og ønsker sterkt flere damer i bransjen.

Punkt 3 er å tenke konsistent og konsekvent og uten selvmotsigelse, og i tillegg opptre enhetlig i sine ytringer og handlinger slik at det oppnås en personlig sosialisert identitet. Flere

informanter hadde et ønske, - en drøm, fra de var barn, de ville prøve noe nytt og gjøre et annerledes valg enn det tradisjonelle.

Nielsen og Rudberg (2006 s.17) sier også noe om dette. De skriver: «Hvert individ må skape sin egen biografi, stake ut sin egen kurs på et omskiftelig hav under hensyntaken til andres rett til å gjøre det samme». Siv sier at hun tar litt plass der hun er, og er i tillegg skeiv. Hun er sta og bestemt og veldig omsorgsfull, som hun sier. Siv hadde en vanskelig start i livet og på skolen, dette gjorde henne tøff og kampklar for sine rettigheter.

I dagen samfunnssystem er introspeksjon, den evne jenter (i denne oppgaven) har til å velge riktig kompetanse, sterk. Mange av de tidligere tiders hindre er borte og jentene kan sjøl stille spørsmål, de kan spørre; hvem er jeg og hva vil jeg med livet mitt? De stiller også krav til at arbeidet må gi mening og kan oppleves som selvrealisering (Gullestad, 1996).

De fleste forskere er enig i at moderniteten i samfunnet innebærer større individualisering og økt selvrefleksjon. Dette reflekteres tydelig i min undersøkelse. Mine informanter har hatt en åpen innstilling til veien mot voksenlivet. I boka, *Moderne jenter*, av Nielsen og Rudberg (2006) hevder forskerne at feminisme og moderniteten henger uløselig sammen. Dette viser de gjennom sitatet: «Hvis alle mennesker er født like og fri, må jo det også gjelde kvinne - mennesket» (s.348).

Kristine, Johanne og Marthe bryter kjønnsroller uten å affiseres av det, for dem er dette et naturlig valg. Spørsmålet er om de noen gang får en forestilling om hvilke samfunnsnormer de har brutt. Mine informanter beskriver seg sjøl som offensiv, aktiv, sta, bestemt, noen beskriver seg også som kritisk og de lar seg ikke pille på nesen. Her vises at de har større evne til å orientere seg, er mer fleksible enn unge jenter fra tidligere tider.

5.2.1 Yrkesidentitet

Identiteten skapes like mye fra det kollektive samspill med andre, som det snevre individuelle (Wenger & Nake, 2004). I dag ses valget av utdanning og yrke på som identitetsskapende og som et individuelt valg. «Valg av utdanning blir i større grad et valg om hvem man vil være, et ledd i konstruksjon av identitet i et sen-industrielt samfunn» sier Mathisen, Buland og Bungum i artikkelen «*Kjønnsstradisjonelt utdanningsvalg- en demokratisk utfordring*» (Haugen, 2014, kap.19.). Sina som var veldig usikker på hvilke yrke hun skulle velge, selv om hun hadde en drøm, kan endelig la være å bry seg om hva de andre sier. Hun har blitt er en stolt og modig jente som bestemt fortsetter utdannelsen sin.

Gjennom utdanning skjer en sterk sosialisering (Ehn & Löfgren, 2005), der mennesker møtes med ulike interesser, sosial bakgrunn og med forskjellig type bagasje (som kjønn) og det å knytte bånd. Sammen med det individuelle, som kan være gener og tradisjon, skal jenter sosialiseres inn i de guttedominerte klassene. Ragnhild har også vanskeligheter med å føle tilhørighet i klassen og savner venninnene sine. Gjennom hennes fortelling synes det å forekomme fordommer og myter om jenter og utradisjonelle yrker i hennes eget hode. Hun er redd for å bli stigmatisert.

I «*Praksisfellesskapet*» av Etienne Wenger (2004) fokuserer han på identitet. Han diskuterer samspillet mellom individet og dets identitet. Videre sier han at praksisfellesskapet og identiteten definerer vår evne eller manglende evne til å høre til, han ser på om individet er inkludert eller ekskludert, om de er deltakende eller ikke deltakende i gruppen. Siv har ingen spesielle venner i klassen, de andre er for unge, bare gutter og de er heller ikke særlig interessert i faget. Hun føler seg ikke ekskludert fra klassen, men hun er heller ikke veldig deltakende.

Mats Alvesson (2002) hevder at kulturen ligger mellom hodene til en gruppe mennesker. Gjennom kultur og tradisjoner i enkjønnete yrker eller klasser vil språket farges av kjønns makt. Hvilken kultur utvikles og vokser frem der de sosiale relasjonene og «*hodene*» tilhører bare det ene kjønn?

Det kan ses opp mot Annas erfaring med at hun sliter med å finne sin plass som jente og klima- og energielev, og hun skylder på at hun ikke fikser faget. Hun har mistet mestringsfølelsen og uten den er hennes yrkesvalg formålsløst. Da hun sier at det er i hodet det stopper opp, forstår jeg at skolen har bidratt til å drepe jentas glød for faget. Hennes problem med og ikke bli tolerert av læreren i faget pga. hennes kjønn har påvirket hennes mestringsfølelse.

Den utfordrende dimensjonen - kjønn i yrkesidentiteten.

Yrkesidentitet og kjønnsidentitet er samfunnsmessig uløselig knytte opp mot hverandre. Dette blir spesielt synlig der yrker bytter kjønn eller kjønn bytter yrker. Hvordan løses dette dilemmaet, mellom kjønn og yrke, er den gordiske knute

Kvinnen fremstår på denne måten som «ufullstendige menn» (Kvande og Rasmussen, 1993, s. 23). Deres forskningsfokus var å finne en kjønnsnøytral organisasjonsteori. Forskerne

presenterer dilemmaet kjønnsidentitet og yrkesidentitet som en gordisk knute, som en innviklet knute som kan være vanskelige å løse opp, unntatt på en resolutt eller radikal måte. Deres funn på dilemmaet var at det er nødvendig å nøytralisere betydningen av kjønn for å bli akseptert som kvinne i mannsdominerte yrker/områder.

5.3 Analyse av senmodernitet og feminisme

5.3.1 Moderne jenter

I senmoderniteten er det feministiske grunnsynet fremtredende og tilhører det demokratiske samfunnet. Dette viser godt i sitatet:

Hvis alle mennesker er født like og fri, må det jo også gjelde kvinne – mennesket.
Kvinneundertrykking har ingen politisk eller moralsk legitimitet i et moderne samfunn
(Nielsen & Rudberg, 2006 s. 348)

Marthe har aldri forstått at hennes yrkesvalg kan være et tøft valg. Hun ser på dette som et rasjonelt valg, utfra hennes identitet, interesser og ønsket om å bli sjølstendig.

Likestillingskampen har formet senmoderniteten og senmodernitet har skapt mine informanter. Senmodernitet og feminisme hører uløselig sammen; sier Nielsen og Rudberg(2006). Her ser jeg at jenter i dag føler seg mer som individer og mindre som kjønn. De har meislet ut andre måter å være jenter på, og de er blitt mer betydelige samfunnsmedlemmer enn tidligere tiders jenter. Nielsen og Rudberg (2006) viser her hvordan det feministiske grunnsynet er fremtredende innenfor et demokratisk samfunn. For eksempel har informantene klare tanker om sine valg og refleksjoner på samfunnet rundt seg. Ruth er et godt eksempel på ei jente som går mot strømmen. Hennes tanker rundt sitt yrkesvalg er at også hun kunne fulgt strømmen, og valgt tradisjonelt, men hun tenkte med seg sjøl at hun ville skille seg ut ved å ta et utradisjonelt yrkesvalg. Hun tenker at hvis alle mennesker er født fri, må det også gjelde henne. Ragnhild synes trygg på seg sjøl og på sitt mot, hun vet ikke helt hvor det kommer fra, men hun tror det er viljen hennes. Her kommer den moderne jenta tydelig frem, jenta som ikke lar seg pille på nesen, men velger den veien som er riktig for henne. Dette har mine informanter distinkt bevist med sine valg i yrkesfag. Mine informanter ser seg sjøl som individer og som jenter. Marthe har tatt sitt valg etter mønsteret fra senmodernitet. Hun gjennomførte sitt ønske om yrkesvalg og samtidig gikk hun ett skritt videre, hun tok et utradisjonelt valg.

Mine informanter bruker ikke begrepet minoritet. Så når Ragnhild synes det er for mye rått spill i kroppsøving timene, er det ikke bare seg selv henne, men også for andre i klassen hun snakker for. Her er det heller slik at det er majoriteten, som også er de sterkeste og mest meningsbærende i miljøet, som har makt og setter standarden.

5.4 Analyse av makt og kjønn

5.4.1 En merket minoritet og selvlysende jenter

Kanters studerte mann-kvinne perspektiv i en organisasjon gjennom sin minoritetsanalyse, der merket minoritet er den mest ytterliggående. «They are often treated as representatives of their category, as symbols rather than individuals» (Kanter, 1977, s.209).

Jentene trækker opp en sti som flere skal følge, men det føles som å møte til start hver gang ei ny jente begynner. De er ennå ikke mange nok til å unngå det Kanter (1978), Aga (1979) og Christiansen (1996) mener om at synlighetsfaktoren. Som de beregner som den mest belastende prosessen i lengden, for jentene som en «merket minoritet». Det er omvendt i forhold til ellers i samfunnet, Ås (1981). Hun sier at ellers i samfunnet er kvinner ofte usynlige, neglisjerte og oversett, og kvinner roper på oppmerksomhet. Men på arbeidsplasser, skolen og i klasser der det er få jenter, blir synlighet en belastning.

Ragnhild føler sterkt på det å være så synlig i klassen og på skolen. Hun er redd for hva de andre skal si og mene om henne, og føler seg ofte stigmatisert. Hun bruker ordet «jentejente», som jeg hørte for første gang i samtalen med henne. Ordet jentejente og at informantene skjemmes over å gå med arbeidsklær, kan tyde på at hun prøver å fornekte seg sjøl og sitt valg for å minske opplevelsen av å bryte vaner og tradisjonelle kjønnsroller.

Dette gjør meg utilpass. Mye av min yrkesidentitet ligger nettopp i arbeidsklærne jeg går med hver dag, sammen med mine kollegaer.

Harriet Holters tolkning av kjønnsroller går ut på at hvert enkelt individ vil utløse reaksjoner utfra forventninger som er vanlig for det bestemte biologiske kjønn, når jenter entrer en kjønnssegregert klasse, arbeidsplass eller organisasjon, (Holter, 2001). Jentene ønsker seg flere jenter i faget og klassen for å ikke være så selvlysende. Ei følte det var ekkelt å være den eneste jenta, og ei anna jente uttalte at det er bare menn overalt og ønsker seg flere jenter i klassen og i faget.

For å få jentene til å søke seg til grensesprengende yrker må det bygges nettverk. Nettverk er viktig både for å bli sett og for å få betydeligere makt i samfunnet.

Forskning viser blant annet at etableringen av jentenettverk innen de tekniske yrkesfagene i fylkene åpner en mulighet for å utvikle en *fylkesfeminisme* innen det yrkesfaglige feltet, dersom det blir tydelig hvem jentenettverkene kan samarbeide med i fylkeskommunene.

Lokale nettverk er også nyttig for å spleise jenter på samme skole sammen i et felles prosjekt (Møller & Vagle, 2015). Dette kan det synes å være en spire til på skolen til Anna, Nina, Johanne og Kristine. En kvinnelig lærer har samlet alle jentene fra TIP, EL og BA og de har blant annet designet og bestilt gensere for å skape et identitetsfellesskap. Til tross for deres unge alder føler de allerede et samhold og en styrke i jentefellesskapet på skolen. Jeg tenker at jentenettverk eller andre rom der de kan møtes, gir en ny dimensjon for identitetsdannelse for jenter i et yrke der kultur og tradisjoner er endimensjonale.

I samfunnsfag og gym er de slått sammen de med den andre klassen i fagene. «*Men det er jo ingen jenter der heller, da*» sier Ragnhild litt oppgitt. «*Og du veit da. Gutta! Jentan venter på hverandre, mens guttan bare fær jo, sånn. Dem følge itj det derre vi har. Hvis æ bruke litt lengre tid, så står æ no der da, alein*»

Jentene ønsker seg flere jenter i faget og klassen. Ei følte seg ekkel som eneste jente i klassen, Siv sier at det er bare manna, manna overalt. «*Det er bare mæ i klassen, eneste jenta*». Hun synes det har vært artig med flere kvinnfolk. Siv synes det er synd at de andre elevene er så umotivert, og tror det hadde vært bedre med flere jenter i klassen og i yrket for da blir det tettere bånd, sier hun.

Bryte kjønnsrollemønster

De fleste informantene fikk støttet av familie og venner. Men alle fikk reaksjoner av sine nærmeste på sitt yrkesvalg, de fleste negative eller belastende, andre fikk oppmuntrende tilbakemeldinger som; så kult, så artig og så tøft. Ninas kompiser synes hun var «*toillat*» og Ruths ungdomsvennene var «*sjokkert*». Ninas venner lurte på hun ville «*overleve*». En annen føler at de andre jentene snakker om henne og lurte på hvorfor hun går sammen med «*gutta på TIPPEN*». Hun opplever dette som stigmatiserende og belastende.

Kvande og Rasmussen (93) sier at det er nødvendig å nøytralisere betydningen av kjønn for å bli akseptert som kvinne. Noen av informantene uttrykte klart at de så på dette yrkesvalget som helt naturlig yrkesvalg for dem, og de har ikke erfart eller tenkt på at de er annerledes enn de andre i klassen.

Overlevelsestrategi: Der jenteminoriteten møter guttemajoriteten, i det yrkesfaglige feltet, der brytes vaner. Jentene har ingen språklige, kulturelle eller sosiale tradisjoner å støtte seg på i de maskuline yrkesfagene (Aga, 1979). Det forventes at jenter/kvinner retter seg etter den kulturen og det sosiale miljøet som eksisterer, dette beskriver Aga (1979) som en overlevelsestrategi. Denne uttrykker jentene ved å si – «det går greit med meg», eller «orke ikke å klage» og «det er ikke noe problem». Dette vil de klare.

5.4.2 *Relasjon lærer og elev*

Lærere kan utsette jenter for ekstra oppmerksomhet, kanskje fordi de er jenter. Iallfall kan det føles sånn, for noen. Noen lærer vet ikke hvilken relasjon de skal ha til jenteelever eller hvilken relasjon som kreves der jentene befinner seg som en minoritet. Synlighet kan være stigmatiserende og undertrykkende, og Møller (2000) trekker frem flere handlingsmønstre for å løfte integrering av jenter i guttedominerte fag på den videregående skolen, i sin aksjonsforskning i forhold til klassestyrers klasseledelse. Lærer bør legge vekt på å bli kjent med jentene i klassen, så ikke det oppstår unødvendig generalisering. Lærer må klare å se mangfoldet i blant elevene for å bryte ned egne forutinntatte holdninger. Dessuten må lærer ha fokus på skjult trakassering. Møllers (2000) aksjonsforskning i forhold til klassestyrers klasseledelse fremhever hun generell økt skolering av lærere i minoritetsproblematikk, og spesielt for å synliggjøre og ivareta jenter som en minoritet i klassen på tradisjonelle guttedominerte fag (Møllers (2000)).

Som å legge til rette med garderobe og toalettforhold før elevene starter skoleåret, så elever som Ragnhild slipper å bruke handicaptoalettet til garderobe.

Harris m. flere (1993) hevder at lærere gir ulike plass for gutt og jente. Kjønnssidentiteten er allerede satt til fordel for gutter. «*Mannlig dominans er så normalt att det knappast är synlig*» (Harris m. flere, 1993, s 37). Jentene trives stort sett godt på skolen. Men flere trekker frem gymtimene som problematiske og utfordrende fordi de føler seg så alene som jenter. Siv sier det er fordi guttene tar all plass og er som noen «*apekatter*» og Ragnhild er misfornøyd med at det er bare de fysiske «*gutteidrettene*» som velges.

Harriet Bjerrum Nielsen (1989) sier at elever fanges i en kjønnslogikk, igjennom læreren. Det ser ut som om lærerens kjønn har en betydning for læreingsutbyttet i forhold til Anna som har mistet mestringfølelsen. Anna sier hun blir så usikker som jente når det er så mange gutter som mestrer faget. Hun er oppgitt og maktesløs, og føler seg ensom. Læreren må utforske

egne holdninger og forestillinger og bli mer bevisst hvilke utfordringer som ligger i klassen og blant elevene.

Alvesson (1989) spør om hvor tilfeldig en tilfeldig hendelse er? Nina hadde en kontaktlærer som ikke var pedagog, men tømmer. Han likte ikke å bli snakket til, og Nina tror heller ikke at han ønsker jenter på bygg og anleggsteknikk. Lærere i yrkesfag er tidligere fagarbeidere, og de kan ha gamle fordommer. Mange av lærerne i TIP, EL og BA har aldri jobbet sammen med kvinner. De vil trekke sin kultur og tradisjon inn i klassen. Ninas refleksjon om læreren som var tømmer og hans manglende evne til å utøve læreryrket viser hennes forståelse sitt yrkesvalg, sin utdanning og krav til samfunnet rundt seg.

4.3 Oppsummering analyse

Her presenteres hovedfunn fra analysen, der det er 5 markante trekk. Moderne jenter, bryte kjønnsrollemønster, relasjoner i klassen og på skolen, riktig valg og samfunnet må gjøre seg en erfaring.

Hovedfunn 1. Moderne jenter

Hvilke oppfatninger har informantene har av egen identitet?

Mine informanter er moderne jenter og beskriver seg sjøl som offensiv, aktiv, sta, bestemt, noen beskriver seg også som kritisk og de lar seg ikke pille på nesen. Mens andre er mer forsiktige med å karakterisere seg sjøl. Informantene er moderne jenter som følger drømmen, og de ser ingen hindringer i å være jenter i yrkene de har valgt. De ønsker seg fagbrev, god jobb og god lønn. De vil være selvstendige individ og ta individuelle valg, de følger «selvets refleksive prosjekt» (Giddens, 1996) . De aller fleste er glade for sitt yrkesvalg, og de fleste er klar over at de er med på å bryte kjønnsrollemønstret i samfunnet, som var for noen et enkelt valg og for andre var det problematisk å bryte det tradisjonelle kjønnsrollemønstret.

Hovedfunn 2. Bryte kjønnsrollemønster

Hva er det som gjør at informantene søker seg til utradisjonelle yrkesvalg og derved bryte kjønnsrollemønstret i samfunnet?

Her må det bekreftes at de fleste informantene var fornøyd og trivdes godt på skolen, i klasse og i faget, og deres refleksjoner er gjennomtenkte og visjonære. De fleste (8 av 10) skal bli lærling og ta fagbrev. De har ulike innganger til sine yrkesvalg. Noen vil prøve noe nytt,

andre har ønsket denne yrkesutdannelsen i mange år og noen liker og «å holde på med mannegreier». Flere nevner at de vil raskt ut i arbeidslivet og tjene penger.

var interessert i hvilke reaksjoner informantene har fått fra sine nærmeste, naboer, venner og andre de møter når de bryter kjønnsrollemønstret. Det refereres til at jentene må lære seg å argumentere for sine valg. Det er utfordrende til stadighet å bli konfrontert, og kanskje tidvis få negative reaksjoner eller føle at de må forsvare sitt valg og sin plass i verden fordi de har «feil kjønn» i et yrke. Deres familier er positive og noen av jentene blir oppmuntret til dette yrkesvalget. Samtidig uttrykkes det forskrekkelse og andre mishagsyttringer, så jentene må hele tiden forsvare seg og sitt ønske om en jobb som bryter barrierer.

Hovedfunn 3. Relasjoner i klassen og på skolen

Hvilke erfaringer og refleksjoner informantene gjort seg, igjennom skolegang og yrkesvalg? De har funnet seg til rette: Det går bra, som flere sier. Det går greit med meg, sier andre. Ikke noe problem! Jeg orker ikke å klage! Flere sier at de savner flere jenter i klassen og som lærere, de føler seg alene og veldig synlige. Kanter (1978), Aga (1979) og Christiansen (1996) mener om at synlighetsfaktoren er det mest belastende prosessen i lengden, som merket minoritet. Og Møller og Vagle (2015) mener at jentenettverk er et mål for at jentene skal finne seg bedre til rette. Informantene peker på at det kan være fint å komme sammen, som jenter, og snakke om sine opplevelser og utfordringer med andre som kanskje har de samme erfaringer.

Relasjon elev og lærer er tema for flere av mine informanter. Harris et.al (1993) hevder at lærere gir ulike plass for gutt og jente. Spesielt trekker flere frem gymtimene på skolen. Her er det mange med dårlige erfaringer i forhold til å være jente i et guttedominert yrkesfag både i fagene produksjons og i kroppsøving.

Hovedfunn 4. Riktig valg

De aller fleste informantene er enig om at de har tatt et riktig valg, og vil forstelt utdanningen innenfor yrket. Jentene er sams i at de anbefaler andre jenter å gjøre det samme og flere nevner at det er sunt for arbeidslivet og for arbeidsmiljøet at begge kjønn er representert på arbeidsplassene og i klassen, ikke bare jenter eller bare gutter. De ser ingen hindringer faglig sett, men mest i de sosiale konteksten. Samtidig så sier ei at hun er usikker på om hun vil anbefale andre jenter å ta utradisjonell yrkesvalg, så alt er ikke rosenrødt. Informantenes refleksjoner er uensartet og sammensatt. For det første ser seg sjøl i et likestilt samfunn der jenter og gutter har like muligheter. For det andre har de klare

fremtidsdrømmer og ønsker seg et fagbrev og en god jobb, men på samme tid er noen redd for å være synlige og vil ikke stikke seg frem i mengden, som de nødvendigvis gjør som merket minoritet.

Hovedfunn 5. Samfunnet må gjøre seg en erfaring.

Dewey (2008) beskriver meget tydelig hva han mener skal til for «å gjøre en erfaring».

Erfaringen kommer først når prosessen frem til målet har vært sammenhengende og gitt mening. Når samfunnets mål er å minske kjønnssegregeringen i fag – og yrkesutdanning ser jeg jenters inntog i mannsdominerte yrker, som en prosess for å få samfunnets erfaring. Erfaringen må være sammenhengende og kunne gi mening, og gjennom hendelsen som har fått konsekvenser igjennom noen få jenters valg i de siste 40 år, har ennå ikke stien blitt godt synlig og der andre jenter enkelt kan følge etter.

Jeg tolker den likestillingspolitiske utvikling i samfunnet, når det gjelder jenter i utradisjonelle yrker, som en prosess som ikke er fullendt. Den har pågått i over 40 år, men den har kun vært drevet fram av jentene i yrkene (kvinner i mannsdominerte yrker (KIM og KIUY), noen få yrkesfaglærere og forskere, samt noen byråkrater med en modernistisk tankegang, hevder Buland (2010) og han etterlyser aksjon fra samfunnet for å få større fokus på jenter og yrkesvalg. Jenters fotavtrykk i yrkene blir ikke synlig før jentene har klart å få en erfaring, en ny kultur og ny dimensjon.

Innenfor vitenskapens historie er det klar sammenheng mellom utdanning og demokrati.

I demokratiske prosesser er forholdene i de menneskelige relasjonene vesentlig for at det skal funger, som et sosialt samspill. I utdanningen skaper man et sosialt fellesskap hvor man gjennom tillit, anerkjennelse, felles interesser arbeider sammen mot et felles mål. Dette kaller Dewey (2005) et demokratisk ideal, hvor man har lik rett til å delta, utøve medvirkning og mulighet til å påvirke. Videre påpeker han at ved å skapes en organisasjon, skapes vaner. Vanene må brytes for å videreutvikles, og erfaringene må oppsummeres. Dette er målet med utdanningen, den kan stadig forbedres.

Jeg liker å se dette temaet som en prosess der kjønnsdifferansen i yrkesfagene forblir kjønnssegregert så lenge prosessen med å tilpasse yrkesfagene til begge kjønn ikke er gjennomført. Her har Dewey (08) i *Å gjøre en erfaring* inspirert meg til å se dette som en større prosess. Ved å dokumentere en hel arbeidsprosess defineres også en erfaring. Og prosessen skaper målet som er erfaringen. Å forstå dette gjorde et sterkt inntrykk da dette handler om å løfte blikket og se ting over en lengre periode. Ny praksis gir ny erfaring og dette er en kontinuerlig dannelsesreise i refleksjonen rundt nye kjønn i yrker og yrker i kjønn.

7. Avslutning

Det var ikke så mange muligheter for jenter på 1930 og 40-tallet (Solheim, 2007). Fokuset på jenters utdanning var ikke stort. De hadde heller ingen anledning til å bestemme så mye over sitt liv, og målet var, for mange, å bli gift og å bli forsørget. Alle mine tanter har gått 7 års folkeskole, noen få tok framhaldsskolen (1 eller 2 år påbygg) og ei tante fikk også adgang til å gå på realskolen. Min mor var så heldig å få ett års husstellskole i Trondheim i 1948/49, etter folkeskolen, og jobbet som barnepike hos en fin byfamilie i to år. Tante Inger Anne, fra byen, var utdannet sekretær og jobbet på kontor til hun ble pensjonist.

Få av mine tanter ble rådet til eller tok utdanning eller utradisjonelle valg. Den sosiale kontekst på 40 - og 50 - tallet formet mine tanter, deres liv og deres tenkemåte. Alle ble gifte og fikk unger. Ikke så mange unger som fra forrige generasjon, men fra en til fem. Og mine tanter arbeidet som husmødre, men i tillegg hadde de aller fleste lønnet arbeid når barna ble store, som småbrukere, på kontor, bensinstasjon eller i butikk.

Resultatet fra empirien viser at mine informanter beskriver seg selv som bestemte, sta, viljesterke og de lar seg avfeie på noe vis. Samtidig er de sårbare for negativ oppmerksomhet, rett og slett fordi de skiller seg ut. De ønsker seg den samme adgang til yrkesfaglig utdanning som gutter. Men samtidig møter de motstand og gammeldagse holdninger, spesielt blant venner og lærere. Min studie viser også at disse jentene ikke en homogen gruppe, selv om de har noen felles erfaringer med å tilhøre et synlig mindretall i et mannsdominert miljø. Ny generasjoner jenter vokser opp, de er stolt av sin identitet og har sin verdighet som kjønn og kvinne- menneske. Dannelsen av kjønnsidentiteten er foranderlig og evigvarende.

8. Referanser

- Aga, S. (1979). *Om kvinner i tradisjonelt mannsarbeid - hvordan gikk rekrutteringa av kvinner i midten av 70-åra, og har kvinnene kommet for å bli?* Foredrag holdt på Halvorsbøle 11.10.79 på Elektroniske arbeidsgiverforenings bedriftslederkonferanse 1979. Oslo.
- Alvesson, Mats (1998). *Kritisk orgaisasajoneteori*. Kompendium EDU;3213,3214,3215 NTNU 2013
- Alvesson, Mats (2002). *Organisasjonskultur og ledelse*. Abstrakt
- Berggren, I. (2001). *Identitet, kön och klass: hur arbetarflickor formar sin identitet* (Vol. 157). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Buland, T. (2010). *Skolens rådgivning - på vei mot framtida: delrapport 1 fra evalueringen av rådgivningen i skolen i Norge* (Vol. SINTEF A13861). Trondheim: SINTEF. 13
- Christiansen, L. L. (1996). *"Som regel når en tenker på en snekker, så er det jo en gutt, ikke sant!": om kvinner i kjeledressyrker*. Oslo: Universitetet.
- Dale, E. L. (2003). *Etisk rasjonalitet i skolen som kulturinstitusjon*. Master i fag og yrkesdidaktikk, kompendium, 33.
- De nasjonale forskningsetiske komiteer (2015). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Lastet ned 01.04.15 <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Dewey, J. (2005). *Demokrati og uddannelse*. Århus: Forlaget Klim.
- Dewey, J. (2008). *Å gjøre en erfaring: fra Art as experience (1934)* (pp. S. 196-213). Oslo: Universitetsforl.
- Dysthe, Olga (1995). *Det flerstemmige klasserommet: skriving og samtale for å lære*. Gyldendal Akademiske.
- Ehn, B. & Löfgren, O. (2005). *Kulturanalyser*. [Stockholm]: Earbooks.
- Foucault, M. & Eliassen, K. O. (1996). *Tingenes orden: en arkeologisk undersøkelse av vitenskapene om mennesket*. Oslo: Aventura.
- Giddens, A & Jørgensen, S.S. (1996). *Modernitet og selvidentitet*. Hans Reitzels forlag. København.
- Gullestad, R.,(1996). *Hverdagsfilosofier: verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Universitetsforlaget.
- Haugen, R.C., Hestbek, T.A., & Øftsi,R. (2014)*Pedagogikk, politikk og etikk: demokratiske utfordringer og muligheter i norsk skole*.

- Henriksen, L. B. (2003). *Kvalitet i kvalitativ samfunnsvidenskap: en historie om filosofisk hermeneutik og kvalitative metoder i samfunnsvidenskapene*. Aalborg: Aalborg
- Horsdal, M. (1999). *Livets fortællinger: en bog om livshistorier og identitet*. København: Borgen.
- Jensberg, H., Mandal, R., & Solheim, E. (2012). *Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet 1990-2010: kontinuitet eller endring?* (Vol. SINTEF A21906). Trondheim: SINTEF.
- Jenssen, K.S., & Knudsen, K., (2000). *Kvinner på skinner*. Norsk Jernbaneforbund.
- Johannessen, & m.fl. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Kanter, Rosabet., Moss., (1977). *Men and Women of the Corporation*. Basic Books, Inc., Publisher. New York.
- Karlsen, G. E. (2006). *Utdanning, styring og marked : norsk utdanningspolitikk i et internasjonalt perspektiv*. Oslo: Universitetsforlag.
- Kjørup, S. (1996). *Menneskevidenskapene: problemer og traditioner i humanioras videnskapsteori*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kvande, E., & Rasmussen, B. (1993). *Nye kvinneliv: kvinner i menns organisasjoner*. [Oslo]: Ad notam.
- Kvinner i bil og elektro (2015). Kvinner, menn og kjønnsforskjeller. Lastet ned 2.05.15. <http://jenteribilogelektro.no/> og <http://www.jentefag.no/>
- Lovdata (2015). Likestillingsloven. Lastet ned den 24.05.15 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-59?q=likestillingslov>
- Meld.St.44. (2012). *Likestilling kommer ikke av seg selv*.
- Mjelde, L. (1999). *Om arbeid, utdanning og kjønn: Fra fabrikk og husstell til olje og omsorg: om endringene i utdanningene i yrkesfaglige studieretninger i Reform 94 tider* (Vol. nr 14). Oslo: Sekretariatet.
- Moi, T. (2002). *Hva er en kvinne?: kjønn og kropp i feministisk teori*. [Oslo]: Gyldendal.
- Møller, E., (2000). *Et eksempel på etablering og utvikling av veiledning med klassestyrere, for å synliggjøre og ivareta jenter som en minoritet i klassen på tradisjonelle guttefag*. Hovedfagsoppgave. Høyskolen i akershus.
- Møller, E., & Vagle, I. (2003). *En av gutta?: skole- og bedriftsutvikling for å gjøre guttedominerte håndverksfag attraktive for jenter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Møller, E., & Vagle, I. (2013). *Jenter i bil og elektro*.

- Møller, E., & Vagle, I. (2015). *Kjønn på dagsorden gjennom to-tre-og firepartsarbeid i det yrkesfaglige feltet*. Forskerskolen i Livslang Læring, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet
- Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (1989). *Historien om jenter og gutter: kjønns sosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. [Oslo]: Universitetsforlaget.
- Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (2006). *Moderne jenter: tre generasjoner på vei*. Oslo: Universitetsforl.
- Norsk Samfunnsvitenskapelige datatjeneste(2014). Krav om samtykke. Lastet ned 10.08.14 <http://www.nsd.uib.no/>
- Pedersen, W., & Næss, H. E. (2012). *Merkesteiner i norsk sosiologi*. Oslo: Universitetsforl.
- Reisel, L., & Brekke, I. (2013). *Kjønnssegregering i utdanning og arbeidsliv: status og årsaker* (Vol. 2013:4). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Repstad, P. (2009). Mellom nærhet og distanse - enda en gang (pp. S. 306-314). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Solheim, J. (2007). *Kjønn og modernitet*. Oslo: Pax.
- Tjora, Axel. Hagen., (2011). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis. 2.utgave*. Gyldendal Norske Forlag.
- Tretvik, Aud & Stalsberg, Anne (1989). *Ålen og Ålbyggen*. Holtålen kommune.
- Utdanningsdirektoratet (2012). Den generelle delen av læreplanen. Lastet ned 23.05.15. http://www.udir.no/Upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf?epslanguage=no
- Utdanningsdirektoratet (2012). Prinsipp for opplæringa. Lastet ned 23.05.2015) <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Prinsipp-for-opplaringa/Laringsplakaten/>
- Utdanningsdirektoratet (2014). Søkere til videregående opplæring skoleåret 2014/2015. Lastet ned 01.04.14 <http://www.udir.no/Tilstand/Analyser-og-statistikk/vgo/Sokere-inntak-og-formidling1/Sokertall-2014-2015/>
- Utdanningsdirektoratet (2015). Læreplan for Kunnskapsløftet. Lastet ned 23.05.15. http://www.udir.no/Upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/prinsipper_1k06.pdf?epslanguage=no
- Wenger, E., & Nake, B. (2004). *Praksisfællesskaber: læring, mening og identitet*. København: Reitzel.
- Ødman, P-J. (1997). *I en hermeneutikers verkstad*. Didactika Minima 41: Didaktikcentrum.
- Ås, Berit., (1981). *Kvinner i alle land -: håndbok i frigjøring*. Aschehoug.

9. Vedlegg

Vedlegg 9.1

Informasjonsskriv til skole

01.03.2013

Forespørsel om deltagelse i undersøkelse om kjønn i kjønnsdominerende yrker

Vi er tre studenter ved første året av masterstudiet i fag- og yrkesdidaktikk som ønsker å gjøre en forundersøkelse til masteroppgaven vår. Vi har som plan for masteroppgave å undersøke hvorfor ungdom som har valgt utradisjonelt i kjønnsdominerende yrke. Utvalget vårt vil være gutter som går utdanningsløp innen helse- og sosialfag og design og håndverk, og jenter som utdanner seg innen bygg- og anlegg, elektrofag og teknikk og industriell produksjon. Vi vil se på hvilke råd de fikk da de valgte utradisjonelt og hvilke tanker de har om fremtiden i dette yrket.

Det vil derfor være aktuelt for oss å intervjuer de elevene som går ved deres skole og som har valgt et utradisjonelt utdanningsløp for deres kjønn.

Skolene og elevene som blir intervjuet vil være anonyme. Vi vil ta opp intervjuet på en lydfil, noe som vil bli slettet når oppgaven er levert og godkjent.

Siden sikkert mange av disse elevene er under 18 år, må foresatte godkjenne intervjuet og vi ønsker med dette å spørre om det er mulig for dere å levere ut en forespørsel fra oss om samtykke til dette.

Mvh

Masterstudenter ved NTNU, Fag- og yrkesdidaktikk

Samtykkeerklæring

Svarslipp

Ja, vi har lest informasjonen om undersøkelsen, og jeg/vi som foresatte samtykker til at

Navn: _____ deltar i undersøkelsen.

Dato og underskrift: _____

Vedlegg 9.2

Informasjonsskriv til jenter på Vg1 og Vg2 i bygg- og anleggsteknikk, teknikk og industriell produksjon og elektro.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

JENTER I GRENSESPRENGENDE YRKESVALG

Bakgrunn og formål

Mitt ønske med denne undersøkelsen er å belyse DITT valg av yrkesfag på videregående skole. Hvilke årsaker var det som bestemmer ditt valg, har du noen rollemodeller og hvem ga deg råd er noen spørsmål jeg vil få svar på.

Mitt hovedspørsmål er “ Hvorfor velger jenter grensesprengende (utradisjonelle) yrkesvalg? ” Dette prosjektet er min masteroppgave ved NTNU, ved lærerutdanningen, innen yrkesdidaktikk. Mine informanter vil være jenter fra Vg1 og vg2 som går i skoleåret 2013/14 på bygg og anleggsteknikk, TIP, og elektrofag i Sør- Trøndelag.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Jeg vil at **DU** skal skrive et brev til meg.

Jeg er en godt voksen dame som gikk den samme yrkesvei som deg i 1977, med 3 år på videregåendeskole - maskin og mekanikk, mekaniker 2. året og rørlegger grunnkurs, som navnene var i den tiden. Og etter det har jeg jobbet i mannsdominerte miljø, på jernbanen og i videregående skole.

I brevet vil jeg at du skal fortelle om din oppvekst og skolegang. Og hvilke påvirkninger du har hatt for å ta det yrkesvalget du har gjort. F. eks. har rådgiverne på skolen hjulpet deg? Det er DITT brev, sammen med 19 andres, som jeg vil analysere for å finne ut hvilke bakenforliggende tanker jenter i 2014 gjør seg når de skal velge yrke.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Jeg har ikke din identitet, fordi dette brevet blir sendt fra Sør Trøndelag fylkeskommune. Men jeg vil gjerne at du skriver hvilken linje du går på, hvilket år og om det er en by eller distrikts skole. DU vil ikke gjenkjennes i denne masteroppgaven.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i mai 2014 Og når masteroppgaven er publisert vil alle brev jeg har fått fra mine informanter arkiveres uten navn eller annen personifisering.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, men jeg ser gjerne at du sender meg et brev. Det er utrolig viktig at nettopp din stemme skal bli hørt, for å finne årsakssammenhenger imellom yrker og kjønn.

Jeg sender med en oppstarts - mal på brevet, men DU trenger ikke bruke den. Men den kan hjelpe deg på vei og vil være et fint piff for å komme i gang.

Send brevet direkte til meg

Berit Bårdstu
General Buddesgt. 3
7014 Trondheim

Eller du kan sende det pr. e.post: bebaa@online.no

Frist innen 15. februar 2014.

Har spørsmål til studien ta kontakt med meg på mobil 90763711 eller på e.post.

Eller min veileder på NTNU: Agneta Knutas og som kan nås på agneta.knutas@plu.ntnu.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Mal til brev:

Hvem er jeg....

Jeg er ei jente på.....

Jeg bor sammen med.....

Og vi bor i en by eller på landet?

Jeg liker å jobbe med....

Og det beste med det er.....

På videregående valgte jeg.....

Fordi.....

Erfaringer fra skolen/klassen.....

Klassen (gutter/jenter) er
Læreren (han/hun) er/kan
Trivsel.....

Mine rollemodeller/rådgivere

Jeg fikk høre om yrket av.....
Det var som hjalp meg til å søke.....
Hva sa de rundt deg, når du hadde tatt dette valget.....

Hva mener du om det å være begge kjønn i dette yrket?

Fordeler.....
Hindringer.....

Har du noen møtt hindringer/betenkeligheter ved ditt valg?
Har du opplevd ekle episoder som jente i ditt fag?

Hvilke yrkesplaner har du fremover?

Jeg har tenkt å ta.....
Jeg vil bli.....
Hilsen.....

Vedlegg 9.3 Intervjuguide livshistorieintervju.

Nå nærmer det seg avslutningen på min masteroppgave «Jenter og grensesprengende yrkesvalg».

I denne avgjørende omgangen med å innhente empiri, som det heter i akademisk språkdrakt, vil jeg intervju 3 jenter. Her vil jeg bruke livshistorie fra 3 enkeltindivider.

Intervjuet vil vare fra 30 til 45 minutter og det vil bli tatt opp på bånd, som senere transkriberes og analyseres.

Livshistorieintervju som metode er en meget kjent og anvendt metode for å få ett større bilde av menneskers situasjon og går noe mer grundig inn i informantenes tanker og valg rundt tema.

I intervjuet vil det være Du som snakker og jeg vil bare spørre små spørsmål, hvis nødvendig.

Ta utgangspunkt til i disse spørsmålene:

1. Hvorfor valgte du denne utdannelsen?
2. Hva sa de rundt deg da du hadde tatt dette yrkesvalget?
3. Har du noen rollemodeller?
4. Hvordan trives du?
5. Hva mener du om det å være begge kjønn i dette yrket?
6. Hvilke planer har du fremover?
7. Hvem er du?

Din identitet vil ikke bli gjenkjent, hverken navn eller skole vil bli skrevet ned.

Fint om vi kunne treffes en ettermiddag før påske. Jeg har bil og er veldig fleksibel på ettermiddag og kveld, unntatt onsdag (volleyball).

Ta kontakt, så blir vi enig om en dag.

MELDESKJEMA

Meldeskjema (versjon 1.4) for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt (jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter).

1. Prosjektittel		
Tittel	Jenter som tar utradisjonelle yrkesvalg på videregående skole	
2. Behandlingsansvarlig institusjon		
Institusjon	NTNU	Velg den institusjonen du er tilknyttet. Alle nivå må oppgis. Ved studentprosjekt er det studentens tilknytning som er avgjørende. Dersom institusjonen ikke finnes på listen, vennligst ta kontakt med personvernombudet.
Avdeling/Fakultet	Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse	
Institutt	Program for lærerutdanning	
3. Daglig ansvarlig (forsker, veileder, stipendiat)		
Fornavn	Agneta	Før opp navnet på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. Veileder er vanligvis daglig ansvarlig ved studentprosjekt.
Etternavn	Knutas	
Akademisk grad	Doktorgrad	Veileder og student må være tilknyttet samme institusjon. Dersom studenten har ekstern veileder, kan biveileder eller fagansvarlig ved studiestedet stå som daglig ansvarlig. Arbeidssted må være tilknyttet behandlingsansvarlig institusjon, f.eks. underavdeling, institutt etc.
Stilling	Førsteamanuensis	
Arbeidssted	NTNU	NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Adresse (arb.sted)	Program for lærerutdanning	
Postnr/sted (arb.sted)	7491 Trondheim	
Telefon/mobil (arb.sted)	73551368 /	
E-post	agneta.knutas@plu.ntnu.no	
4. Student (master, bachelor)		
Studentprosjekt	Ja • Nei ○	NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Fornavn	Berit	
Etternavn	Bårdstu	
Akademisk grad	Lavere grad	
Privatadresse	General Buddesgt 3	
Postnr/sted (privatadresse)	7014 Trondheim	
Telefon/mobil	90763711 /	
E-post	bebaa@online.no	
5. Formålet med prosjektet		
Formål	<p>I de siste 30 - 40 årene har det vært forsket mye på kjønn og arbeidsliv. Men det har ikke vært særlig fokus på individet, som har tatt det utradisjonelle valget, men fokuset har mer vært på «født sånn – blitt sånn», motsetninger og diskusjoner mellom sosiologer og biologer syn på kjønn. Jeg har ikke funnet noen forskning i Norge på hvorfor noen få jenter velger grensesprengende yrkesvalg. Men det er en del forskning på hvordan jentene har det på skolen og i arbeidslivet. Og det er noe forskning på hvem jentene er i alder og sosial bakgrunn.</p> <p>I min master i yrkesdidaktikk skal jeg forske på hvorfor jenter tar utradisjonelle yrkesvalg.</p>	<p>Redegjør kort for prosjektets formål, problemstilling, forskningsspørsmål e.l.</p> <p>Maks 750 tegn.</p>
6. Prosjektomfang		

Velg omfang	<ul style="list-style-type: none"> ● Enkel institusjon ○ Nasjonalt samarbeidsprosjekt ○ Internasjonalt samarbeidsprosjekt 	Med samarbeidsprosjekt menes prosjekt som gjennomføres av flere institusjoner samtidig, som har samme formål og hvor personopplysninger utveksles.
Oppgi øvrige institusjoner		
Oppgi hvordan samarbeidet foregår		
7. Utvalgsbeskrivelse		
Utvalget	Dette er en kvalitativ undersøkelse og jeg vil sende min forespørsel til mine informanter igjennom Sør - Trøndelag fylkeskommune. Fylkeskommunen sender dette videre til alle jenter som går vg2 i anleggsteknikk, KEM, elektro, TIP og byggtteknikk, på videregående skoler i Sør-Trøndelag	Med utvalg menes dem som deltar i undersøkelsen eller dem det innhentes opplysninger om. F.eks. et representativt utvalg av befolkningen, skoleelever med lese- og skrivevansker, pasienter, innsatte.
Rekruttering og trekking	Når jeg har fått svar vil jeg trekke ut 20 brev, lik fordelt etter hvilke linjer de går på, både fra by og land og forskjellig alder.	Beskriv hvordan utvalget trekkes eller rekrutteres og oppgi hvem som foretar den. Et utvalg kan trekkes fra registre som f.eks. Folkeregisteret, SSB-registre, pasientregistre, eller det kan rekrutteres gjennom f.eks. en bedrift, skole, idrettsmiljø, eget nettverk.
Førstegangskontakt	Den opprettes via brev fra meg igjennom Sør - Trøndelag fylkeskommune som har navn og adresser.	Beskriv hvordan førstegangskontakten opprettes og oppgi hvem som foretar den. Les mer om dette på våre temaside.
Alder på utvalget	☐ Barn (0-15 år) ☒ Ungdom (16-17 år) ☒ Voksne (over 18 år)	
Antall personer som inngår i utvalget	20	
Inkluderes det myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse?	Ja ○ Nei ●	Begrunn hvorfor det er nødvendig å inkludere myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse.
Hvis ja, begrunn		Les mer om Pasienter, brukere og personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse
8. Metode for innsamling av personopplysninger		
Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som vil benyttes	☐ Spørreskjema ☐ Personlig intervju ☐ Gruppeintervju ☐ Observasjon ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☒ Annen innsamlingsmetode	Personopplysninger kan innhentes direkte fra den registrerte f.eks. gjennom spørreskjema, intervju, tester, og/eller ulike journaler (f.eks. elevmapper, NAV, PPT, sykehus) og/eller registre (f.eks. Statistisk sentralbyrå, sentrale helseregistre).
Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken	Jeg vil informantene skal skrive et brev til meg.	
Kommentar		
9. Datamaterialets innhold		
Redegjør for hvilke opplysninger som samles inn	Et brev fra informantene der de beskriver sitt yrkevalg på videregående.	Spørreskjema, intervju-/temaguide, observasjonsbeskrivelse m.m. sendes inn sammen med meldeskjemaet. NB! Vedleggene lastes opp til sist i meldeskjema, se punkt 16 Vedlegg.
Samles det inn direkte personidentifiserende opplysninger?	Ja ● Nei ○	Dersom det krysses av for ja her, se nærmere under punkt 11 Informasjonssikkerhet.

Hvis ja, hvilke?	☐ 11-sifret fødselsnummer ☒ Navn, fødselsdato, adresse, e-postadresse og/eller telefonnummer	Les mer om hva personopplysninger er
Spesifiser hvilke	Jeg kan få noen brev som e-post, og ikke brev.	NB! Selv om opplysningene er anonymiserte i oppgave/rapport, må det krysses av dersom direkte og/eller indirekte personidentifiserende opplysninger
Samles det inn indirekte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger som alder, kjønn, yrke, diagnose, etc.
Hvis ja, hvilke?		Kryss også av dersom ip-adresse registreres.
Samles det inn sensitive personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, hvilke?	☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling ☐ Helseforhold ☐ Seksuelle forhold ☐ Medlemskap i fagforeninger	
Samles det inn opplysninger om tredjeperson?	Ja ☐ Nei ☒	Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan spores tilbake til personer som ikke inngår i utvalget. Eksempler på tredjeperson er kollega, elev, klient, familiemedlem.
Hvis ja, hvem er tredjeperson og hvilke opplysninger registreres?		
Hvordan informeres tredjeperson om behandlingen?	☐ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Informeres ikke	
Informeres ikke, begrunn		
10. Informasjon og samtykke		
Oppgi hvordan utvalget informeres	☒ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Informeres ikke	Vennligst send inn informasjonsskrivet eller mal for muntlig informasjon sammen med meldeskjema.
Begrunn		NB! Vedlegg lastes opp til sist i meldeskjemaet, se punkt 16 Vedlegg. Dersom utvalget ikke skal informeres om behandlingen av personopplysninger må det begrunnes. Last ned vår veiledende mal til informasjonsskriv
Oppgi hvordan samtykke fra utvalget innhentes	☐ Skriftlig ☐ Muntlig ☒ Innhentes ikke	Dersom det innhentes skriftlig samtykke anbefales det at samtykkeerklæringen utformes som en svarslipp eller på eget ark. Dersom det ikke skal innhentes samtykke, må det begrunnes.
Innhentes ikke, begrunn	Ser ingen grunn til å innhente samtykke når jeg hverken skal ha personifisering eller sensitive opplysninger.	
11. Informasjonssikkerhet		
Direkte personidentifiserende opplysninger erstattes med et referansenummer som viser til en atskilt navneliste (koblingsnøkkel)	Ja ☐ Nei ☒	Har du krysset av for ja under punkt 9 Datamaterialets innhold må det merkes av for hvordan direkte personidentifiserende opplysninger registreres.
Hvordan oppbevares navnelisten/koblingsnøkkel og hvem har tilgang til den?		NB! Som hovedregel bør ikke direkte personidentifiserende opplysninger registreres sammen med det øvrige datamaterialet.

Direkte personidentifiserende opplysninger oppbevares sammen med det øvrige materialet	Ja ☐ Nei ☒	
Hvorfor oppbevares direkte personidentifiserende opplysninger sammen med det øvrige datamaterialet?		
Oppbevares direkte personidentifiserbare opplysninger på andre måter?	Ja ☐ Nei ☒	
Spesifiser		
Hvordan registreres og oppbevares datamaterialet?	☐ Fysisk isolert datamaskin tilhørende virksomheten ☐ Datamaskin i nettverkssystem tilhørende virksomheten ☐ Datamaskin i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Fysisk isolert privat datamaskin ☒ Privat datamaskin tilknyttet Internett ☐ Videoopptak/fotografi ☐ Lydopptak ☒ Notater/papir ☐ Annen registreringsmetode	Merk av for hvilke hjelpemidler som benyttes for registrering og analyse av opplysninger. Sett flere kryss dersom opplysningene registreres på flere måter.
Annen registreringsmetode beskriv		
Behandles lyd-/videoopptak og/eller fotografi ved hjelp av datamaskinbasert utstyr?	Ja ☐ Nei ☒	Kryss av for ja dersom opptak eller foto behandles som lyd-/bildefil. Les mer om behandling av lyd og bilde.
Hvordan er datamaterialet beskyttet mot at uvedkommende får innsyn?	Låst ved brukernavn og passord.	Er f.eks. datamaskintilgangen beskyttet med brukernavn og passord, står datamaskinen i et låsbart rom, og hvordan sikres bærbare enheter, utskrifter og opptak?
Dersom det benyttes mobile lagringsenheter (bærbare datamaskin, minnepenn, minnekort, cd, ekstern harddisk, mobiltelefon), oppgi hvilke		NBI Mobile lagringsenheter bør ha mulighet for kryptering.
Vil medarbeidere ha tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/student?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, hvem?		
Overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/Internett?	Ja ☐ Nei ☒	F.eks. ved bruk av elektronisk spørreskjema, overføring av data til samarbeidspartner/databehandler mm.
Hvis ja, hvilke?		
Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, til hvem?		
Samles opplysningene inn/behandles av en databehandler?	Ja ☐ Nei ☒	Dersom det benyttes eksterne til helt eller delvis å behandle personopplysninger, f.eks. Questback, Synovate MMI, Norfakta eller transkriberingsassistent eller tolk, er dette å betrakte som en databehandler. Slike oppdrag må kontraksreguleres
Hvis ja, hvilken?		Les mer om databehandleravtaler her
12. Vurdering/godkjenning fra andre instanser		
Søkes det om dispensasjon fra taushetsplikten for å få tilgang til data?	Ja ☐ Nei ☒	For å få tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra f.eks. NAV, PPT, sykehus, må det søkes om

Kommentar		dispensasjon fra taushetsplikten. Dispensasjon søkes vanligvis fra aktuelt departement. Dispensasjon fra taushetsplikten for helseopplysninger skal for alle typer forskning søkes Regional komité for medisinsk og helsefaglig
Søkes det godkjenning fra andre instanser?	Ja • Nei ○	F.eks. søke registreier om tilgang til data, en ledelse om tilgang til forskning i virksomhet, skole, etc.
Hvis ja, hvilke?	Videregående skoler i Sør - Trøndelag	
13. Prosjektperiode		
Prosjektperiode	Prosjektstart:20.01.2014 Prosjektstutt:01.01.2015	Prosjektstart Vennligst oppgi tidspunktet for når førstegangskontakten med utvalget opprettes og/eller datainnsamlingen starter. Prosjektstutt Vennligst oppgi tidspunktet for når datamaterialet enten skal anonymiseres/slettes, eller arkiveres i påvente av oppfølgingsstudier eller annet. Prosjektet anses vanligvis som avsluttet når de oppgitte analyser er ferdigstilt og resultatene publisert, eller oppgave/avhandling er innlevert og sensurert.
Hva skal skje med datamaterialet ved prosjektstutt?	☒ Datamaterialet anonymiseres ☐ Datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon	Med anonymisering menes at datamaterialet bearbeides slik at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner.NBI Merk at dette omfatter både oppgave/publikasjon og rådata. Les mer om anonymisering
Hvordan skal datamaterialet anonymiseres?	Jeg har ingen personidentifikasjon..	Hovedregelen for videre oppbevaring av data med personidentifikasjon er samtykke fra den registrerte.
Hvorfor skal datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon?		Årsaker til oppbevaring kan være planlagte oppfølgingsstudier, undervisningsformål eller annet.
Hvor skal datamaterialet oppbevares, og hvor lenge?		Datamaterialet kan oppbevares ved egen institusjon, offentlig arkiv eller annet. Les om arkivering hos NSD
14. Finansiering		
Hvordan finansieres prosjektet?	Jeg er masterstudent ved NTNU.	
15. Tilleggsopplysninger		
Tilleggsopplysninger		
16. Vedlegg		
Antall vedlegg	1	

*«Det å være menneske
er langt viktigere
enn alle de særtrekk
som gjør menneskene
forskjellig fra hverandre»*

«DSb 658» (Simone de Beauvoir: Le Deuxieme Sexe, vol.2) s. 16 (Moi, 2002)